

TALLINNA ÜLIKOOL
Erialasid Lõimiv Uurimus

ELU PROJEKT: MEIE AJA VÄÄRTUSAUTORITEEDID

PROJEKTI ARUANNE

MEESKOND: Gerit Kala, Kaja Luigelaht, Hannes Lüüde, Kertu Mõistlik, Angela Muddi,
Ingrid Sagar, Maarja Saul, Jelizaveta Tšerepanova, Hektor Talviste, Jan Tälli, Maarika
Vaino, Haldi Välimäe

JUHENDAJAD: Kristi Mets-Alunurm, MA
Tiiu Kuurme, PhD

Tallinn 2025

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. TEOREETILISED ALUSED.....	5
1.1 Autoriteedi vormid ja nende kujunemine.....	5
1.2 Autoriteetsus ja väärtused.....	8
2. METODOLOOGIA.....	10
2.1 Lähenemine ja andmed.....	10
2.2 Valimi kirjeldus.....	10
2.3 Uurimisküsimused ja intervjuud.....	13
3. TULEMUSTE KOKKUVÕTE JA ANALÜÜS.....	14
3.1 Uurimisküsimus nr 1: Kuidas kujunevad tänapäeval autoriteetid ja milliseid väärtusi autoriteetid esindavad?.....	14
3.2 Uurimisküsimus nr 2: Millistel põhjustel otsustavad inimesed kedagi/midagi pidada autoriteediks?.....	18
3.3 Uurimisküsimus nr 3: Kuidas mõjutab kellegi autoriteetsus inimeste väärtushinnanguid ja moraalseid otsuseid?.....	22
3.4 Uurimisküsimus nr 4: Millist rolli mängivad koolid ja ülikoolid autoriteetide kujunemisel?.....	25
3.5 Uurimisküsimus nr 5: Kuidas on ajas muutunud väärtusautoriteetide tunnetamine?..	28
4. AUTOETNOGRAAFIA KOKKUVÕTE.....	30
4.1 Kuidas kujunevad tänapäeval autoriteetid ja milliseid väärtusi autoriteetid esindavad?.....	30
4.2. Millistel põhjustel otsustavad inimesed kedagi/midagi pidada autoriteediks?.....	32
4.3 Kuidas mõjutab kellegi autoriteetsus inimeste väärtushinnanguid ja moraalseid otsuseid?.....	34
4.4 Millist rolli mängivad koolid ja ülikoolid autoriteetide kujunemisel?.....	35
4.5 Kuidas on ajas muutunud väärtusautoriteetide tunnetamine?.....	36
5. KOKKUVÕTVAD JÄRELDUSED.....	38
6. PROJEKTI TEGEVUSKAVA.....	41
7. KOMMUNIKATSIOON SIDUSRÜHMADELE.....	44
8. INDIVIDUAALNE REFLEKSIOON.....	45
8.1 KAJA (44.a).....	45
8.2 HANNES (21.a).....	45
8.3 ANGELA (20.a).....	46
8.4 JELIZAVETA (20.a).....	46
8.5 HEKTOR (22.a).....	47
8.6 GERIT (23.a).....	48
8.7 HALDI (24.a).....	49
8.8 MAARJA (25.a).....	49
8.9 JAN (25.a).....	50
8.10 KERTU (33.a).....	51

8.11 INGRID (46.a).....	52
8.12 MAARIKA (56.a).....	53
KASUTATUD ALLIKAD.....	54
LISAD	56
Lisa 1. Intervjuuküsimuste loetelu.....	56

SISSEJUHATUS

Üksikisiku vaatest ei ole autoriteetsuse mõiste tänapäeva ühiskonnas suurt huvi äratav teema. Tähelepanu keskpunktis on enesemääramine, ennastjuhtimine ja sõltumatus. Individuaalsuse uuelaadsest olulisusest hoolimata on autoritaarsed süsteemid pigem tugevnenud nii töömaailmas kui ka riikluse tasandil.

Tänapäeval saab võrrelda omavahel traditsioonilisi ja kaasaegseid autoriteete nagu näiteks õpetajad/õppejõud, poliitikud, teadlased ning meedia ja sotsiaalmeedia tegelased. Ühiskonnas mängib suurt rolli globaliseerumine, tehnoloogia areng ning sotsiaalmeedia tarbimine, mis ajendab uurima, kuidas näevad autoriteetsust erinevad generatsioonid ning kas autoriteetide tajumine on generatsioonide vahel erinev.

Ka teaduskirjandusega tutvumata saame järeldada, et tavapäraselt on inimeste esimesteks autoriteetideks ja mõjutajateks nende vanemad. Kooliteed alustades hakkab mõju avaldama koolikeskkond ja õpetajad. Autoriteetidel on olnud kasvatuses ja koolihariduses suur osatähtsus nii varem kui ka praegu. Haridusasutused saavad suuresti kujundada kriitilist mõtlemist, analüüsivõimekust ning arusaama ühiskondlikest väärtustest.

Autoriteedi mõiste on mitmetahuline ning pidevalt muutuv. Autoriteetsus ja autoritaarsus on mõisted, mille areng on olnud vastuoluderohke ja ühiskondlikult tähenduslik.

Hilismodernistid on täheldanud autoriteetide esilekerkimist ja kadumist. Väärtused on haprad ning noortel esineb sagedasti üldine ebakindlus ning orienteerumisraskused. Mõni on traditsiooniliste autoriteetide asemel pöördunud iidolite poole ja võtnud eeskujuks suunamudijad. “Meie aja väärtusautoriteedid” projekti raames uurimegi väärtuste ja autoriteetide kujunemise tagamaid läbi aja.

Soovime teaduskirjanduse, kvalitatiivse analüüsi ja autoetnograafia abil mõista, kuidas tajutakse autoriteetide olemasolu enestes ja teistes, kuidas autoriteedid ajas kujunevad ja muutuvad ning milliseid väärtusi esindavad. Lisaks leiab väärtuste ja autoriteetide temaatika käsitlust väärtuskonfliktide ja grupi surve ning sotsiaalmeedia, popkultuuri ja haridusasutuste mõju vaatest.

Kuna autoriteetidel on mõju kujundada inimeste mõtteviisi, eetilisi tõekspidamisi ja võime luua ühiskondlikke norme, ei saa sellise mõju olulisust alahinnata ning käesoleva uurimusega saamegi sellele tähelepanu juhtida ja kaasa mõtlema kutsuda.

1. TEOREETILISED ALUSED

1.1 Autoriteedi vormid ja nende kujunemine

Tänapäeva väärtusautoriteedid on keerukas ja mitmetahuline nähtus, mida mõjutavad ajaloolised, kultuurilised ja sotsiaalsed tegurid. Käesoleva uuringu teooria ülevaates käsitleme nii klassikalist autoriteediteooriat kui ka uuemaid uurimusi, mis käsitlevad autoriteedi kujunemist põlvkondade lõikes, selle muutumist ajas ning sotsiaalsete võrgustike, haridusasutuste (koolide ja ülikoolide) ja grupi surve mõju autoriteedi tajumisele.

Projekti teoreetiline raamistik koosneb määratlustest, põhimõistetest, konstruktidest ja väidetest, mis tuginevad peamiselt Tiiu Kuurme loengumaterjalidel ning teoreetilisel kirjandusel. Põhimõisted, millel projekti teoreetiline raamistik tugineb on järgnevad: autoriteet; autoriteetsus; autoritaarsus; väärtusautoriteet; väärtushinnang.

Autoriteedi kujunemist seostatakse konkreetse isiku vaimse mõjuvõimuga ning tekkiva austusega tema vastu tänu autoriteedi oskustele, omadustele, võimetele, teadmistele, ametikohale ja staatusele. Autoriteet võib seeläbi kujuneda eeskujuks ja olla usaldusväärne. Autoriteetide kujunemist põhjendatakse vajadusega juhendada elus kellestki, kui tuntakse, et enda teadmised ja suutlikkus ei ole selleks piisavad (Kuurme, 2025).

Autoriteedi mõistmine sotsiaalteadustes toetub suures osas Max Weberi klassikalisele käsitlusele, mille järgi jaguneb autoriteet kolmeks: traditsiooniline, karismaatiline ja ratsionaal-legaalne autoriteet (Weber, 1947). Autoriteedi mõiste ajaloolist kujunemist uurinud Krieger (1977) eristab kahte peamist autoriteedi vormi – iseseisvat võimet mõjutada ilma sundi kasutamata ning mõjutamine kasutades sundi legitimeeritud jõu abil.

Traditsiooniline autoriteet rajaneb pikaajalistel kommetel ja kestab põlvest põlve. Legaal-ratsionaalse autoriteedi kujunemine sõltub institutsiooni struktuurist ja hierarhilisusest, nt valitsus, ametnikud, direktorid, ülemused. (Kuurme, 2025). Karismaatiline autoriteet põhineb indiviidi isiklikel omadustel, näiteks ollakse osav retoorikas, meeldiva iseloomuga ja hea suhtleja. (Howson, 2021).

Autoriteedi vormide käsitlemisel ei piirduta eelpool tooduga, vaid esineb veel teisigi käsitlusi nagu:

- personaalne autoriteet, mis põhineb isiksusega seotud tunnustel;
- teadja autoriteet, mis põhineb teadmistel, haritustel, võimekusel, oskustel ja kogemustel ning sellise autoriteedi järgimine on vabatahtlik, annab kindlustunnet ja on suunatud enesearengule;
- positsioonil põhineva autoriteedi alla kuuluvad isikud, grupid, organisatsioonid, mis on seotud staatuse, ameti sotsiaalse väärtushierarhiaga;
- loomulik autoriteet ei vaja kujunemiseks võimu, vaid tekib läbi karisma, enesekindluse ja pädevuse. (Kuurme, 2025).

Eeltoodule tuginedes nähtub, et vaatamata autoriteedi vormi erinevatele käsitlustele, hõlmavad need sisuliselt traditsioonilist, legaal-ratsionaalset ja karismaatilist autoriteeti.

David Norman Smith (2013) toetub oma analüüsis Max Weberi klassikalisele karisma käsitlusele, mille kohaselt ei ole karisma mingi müstiline jõud, vaid sotsiaalne konstruktsioon, mis sõltub avalikkuse usust ja tunnustusest. Weberi järgi on karisma mõju sotsiaalne ja psühholoogiline – see tähendab, et kui ühiskond ei usu juhi erakordsusesse, ei saa tema karismal ka tegelikku mõju olla. Inimesed omistavad autoriteetsetele isikutele ise omadusi, mida nad peavad oluliseks, ning karisma kujunebki nende omistuste kaudu (Smith, 2013).

Selline arusaam karismast ja autoriteetsusest aitab mõista, miks inimesed otsustavad kedagi pidada autoriteediks: sageli ei tulene see mitte objektiivsest pädevusest, vaid just sellest, kuidas isiku omadusi sotsiaalselt tajutakse, hinnatakse ja väärtustatakse (Smith, 2013).

Uuringutest selgub, et ka tänapäeva sotsiaalsed ja kultuurilised kontekstid mõjutavad klassikaliste autoriteeditüüpide toimimist. Näiteks karismaatiline autoriteet võib sotsiaalmeedia ajastul avalduda uutel viisidel, kus nähtavus ja mõju avalduvad kiiremini, kuid võivad olla ka lühiajalisemad. (Howson, 2021).

Brooks ja Potter (2019) pakuvad välja teoreetilise mudeli, mis selgitab, kuidas meedia ja sotsiaalvõrgustikud kujundavad ideoloogiliste seisukohtade levikut ning inimeste maailmavaatelisi hoiakuid. Nad rõhutavad, et algoritmid suunavad info levikut, luues sageli “kõlakambrid”, kus kasutajad näevad vaid oma seisukohti kinnitavat sisu. See mõjutab väärtusautoriteetide kujunemist digikeskkonnas. Autoriteetideks kujunevad

sotsiaalmeedias peamiselt need, kellel on suur jälgijaskond ning kes levitavad kvaliteetset ja usaldusväärset sisu.

Lisaks tuli teoreetilisest kirjandusest välja autoriteedi mõiste seos vabadusega. Krieger (1977) väidab, et eri ajaloo perioodidel kas vastandati autoriteedi mõistet vabadusega või siis kõrvutati, järeldades, et moraalsete autoriteetide languse taga on võrdsuse idee laienemine ning domineerimine lääne ühiskondades. Võrdsuse eelduseks on, et inimesed ei tunnista kedagi endast kõrgemal seisvaks ning neil on mõistlikkuse piirides õigus käituda täiesti vabalt. Samas põrkub isiklik vabadus autoriteedi puudumisel otseselt, ilma n-ö. vahendusega, institutsionaliseeritud võimuga.

Klassikalisi kuuletumise uuringuid, nagu näiteks Milgrami eksperimente analüüsinud Meyer toob välja nende piirangud ning ajakohasuse kadumise. Artiklis rõhutatakse, et kuuletumine pole lihtsalt pime allumine, vaid sõltub autoriteedi usaldusväärsusest, tähenduslikkusest ja moraalsest raamistikust. Meyeri töö toetab arusaama, et tänapäeva väärtusautoriteedid ei toimi pelgalt hierarhilise võimu kaudu vaid peavad looma usaldusliku ja tähendusliku suhte nendega, keda nad mõjutavad. Sellest võib järeldada, et autoriteet peab ise olema vastutustundlik, refleksiivne ja eetiline, et teda usaldatakse ja aktsepteeritaks. (Meyer 2021).

Eelpool toodut on järeldanud ka Carraro et al. (2019), tuues esile, et ka rahvusvahelises suhtluses ei määra kõike jõud või majandus vaid keskmis on moraalne mõju, maine ja usaldusväärsus. Autoriteetide mõju seisneb selles, kuidas teised neid tajuvad, mitte selles, milline on nende formaalne positsioon. See muudab moraalsed standardid ja väärtuspõhise juhtimise väga praktiliseks mõjutusvahendiks.

Sotsiaalteadlase Ülo Vooglaiu (2019) sõnul kujuneb autoriteet staatuse ja rollide sümbioosis. Uurides juhte on ta välja toonud autoriteetse juhi omadused. Kõige olulisemateks nendest peab ta innustavust, eeskujulikkust, pühendumust, usaldusväärsust, järjekindlust ja õiglust.

Läbiviidud intervjuude vastusi üldistades võib juba etteruttavalt öelda, et autoriteetsuse vormid ei ole inimeste jaoks nii selgepiirilised, need on rohkem kokku sulanud ning autoriteetsuse mõiste ühendab endas nii legitimeeritud jõu abil sunni kasutamist kui ka veenmisjõu abil mõjutamist.

1.2 Autoriteetsus ja väärtused

Autoriteetsus on seotud väärtustega ja mõjustab väärtuste kujunemist eriti nooruses, ent ka hilisemas eas. Isiklikud väärtused on inimese elu suunavad ja mõjutavad nii tajumist, käitumist kui otsuseid. Üheks teoreetiliseks aluseks, millega uurimismeeskond tunnistas autoriteetide mõju väärtuste kujundamisel oli Schwartz'i põhiväärtusteooria. Selle alusel oli võimalik esitada "kas" küsimusest edasi minnes küsimus "kuidas" mõjutab autoriteetsus väärtushinnanguid. Schwartz argumenteeris, et väärtused arenevad nii bioloogiliste (nt geneetika, vajadused, temperament) kui ka sotsiaalsete (nt perekond, eakaaslased, haridus, kultuur) mõjurite koosmõjus. Väärtused mõjutavad tugevalt inimeste käitumist ja hoiakuid, olles seotud kultuuriliste normide ja isiksuseomadustega ning inimesed kasutavad oma väärtusi mõõdupuuna, et hinnata enda ja teiste valikuid ja neid ka vajadusel õigustada (Sagiv ja Schwartz, 2022).

Moderniseerumine muudab ühiskondade väärtussüsteeme, nihutades inimesed ellujäämisväärtustelt eneseväljenduse väärtustele, mis omakorda soodustab demokraatia arengut ja tugevnemist. Koos majandusliku ja sotsiaalse arenguga suureneb inimeste turvatunne, mis loob pinnase suuremale individuaalsele vabadusele, kaasamisele ja kodanikuaktiivsusele. See väärtuste nihe ei toimu kiirelt vaid põlvkondade kaupa ja on tugevalt seotud ühiskonna ajaloolise ja kultuurilise taustaga. (Ingelhart ja Welzel 2005).

Inimesed arvavad sageli, et nende väärtused on muutunud, kuid tegelikult jäävad need suhteliselt stabiilseks. Muutusi võib mõjutada elusündmuste ja sotsiaalse konteksti tähenduslikkus. (Foad, Maio ja Hanel 2021).

Vanemad annavad lastele eeskujulist näitamist, arutelude, preemiate ja karistuste kaudu edasi nii enda väärtusi, kui ka neid mida nad tajuvad ühiskonnas olulistena. Vanemate väärtuste edasiandmise edukus sõltub sellest, kuidas lapsed neid väärtusi tajuvad, kas nad neid omaks võtavad, ning vanema-lapse suhte kvaliteedist. (Sagiv et al., 2022). Vanemlik kasvatusstiil mõjutab otseselt lapse sotsiaalset käitumist ning kujundab tema maailmavaadet ja käitumismustreid (Hellmer, Stenberg ja Fawcett, 2022).

Born ja Vasbø (2025) näitavad oma uuringus, kuidas vanemlik autoriteet on kolme põlvkonna vältel märkimisväärselt muutunud. Kui varasemates põlvkondades domineeris traditsiooniline hierarhiline autoriteet, siis tänapäeva vanemlus hindab rohkem

läbirääkimisi ja emotsionaalset lähedust. See näitab, et autoriteet ei ole staatiline vaid muutuv ja kontekstitundlik nähtus.

Noorukid on eriti puberteedi ajal väga sõltuvad sotsiaalsest kuuluvusest, kuna teiste arvamus on nende jaoks väga oluline. Läbiviidud uuringuga selgus, et noored kipuvad alavõi ülehindama riske sõltuvalt sellest, milliseid hinnanguid annavad nende eakaaslased, hinnates eakaaslaste arvamust kõrgemalt kui täiskasvanute oma. (Knoll et al., 2015).

Noorte allumine on sageli seotud turvalisuse, korra ja usaldusväarsusega, samas, kui allumatus seostub individuaalse vabadusega, kriitilise mõtlemisega ja moraalse vastutusega. Noorte väärtushinnangud, riski tajumine ja suhtumine autoriteeti on seega mõjutatud sotsiaalsest keskkonnast. Tuginedes Sergei Moscovici sotsiaalsete represioonide teooriale ja uurides kuidas inimesed kujundavad ja jagavad sotsiaalsetes gruppides teadmisi, väärtusi ja tähendusi, selgus, et need tekivad igapäevaste kogemuste kaudu, näiteks perekonnas, koolis või sõpradega suheldes, ning mõjutavad autoriteetide valikut ja mõju ulatust. (Fattori et al., 2015).

Autoriteedi kujunemine hariduskeskkonnas on seotud õpetajate ja õppejõudude igapäevase käitumise, suhtlemise ning väärtushoiakutega. Õpetajate ettevalmistamist ja teadlikkust väärtuskasvatuse osas koolides on uurinud Thornberg (2008). Uuringu tulemustest selgub, et paljud õpetajad ei oma süsteemset ega teoreetilist arusaama väärtuskasvatusest, kuigi nad igapäevaselt väärtusi õpetavad - sageli alateadlikult ja juhuslikult. Väärtuskasvatus toimub peamiselt läbi igapäevase suhtluse, distsipliini ja eeskuju, mitte teadlikult planeeritud tegevuse kaudu. (Thornberg, 2008).

Kui õpetajatel puudub teadlikkus ja ettevalmistus väärtuste õpetamiseks, kujuneb autoriteet pigem isikliku eeskuju, käitumise ja igapäevase suhtlemise kaudu. Seega jõuab Thornberg järeldusele, et oluline on pedagoogidel teadvustada oma rolli väärtuskujundajatena ning selleks on vajalikud vastavad teadmised ning toetus. (Thornberg 2008).

2. METODOLOOGIA

2.1 Lähenemine ja andmed

Projekti raames rakendasime kombineeritud lähenemist ning kogusime kvalitatiivseid andmeid autotetnograafiliste eneseanalüüsidega ja poolstruktureeritud intervjuudega. Empiiriliste andmete analüüsimiseks kasutasime sisuanalüüsi, tulemused on esitanud koos viidetega teoreetilisele materjalidele. Intervjuu küsimuste koostamises pidasime meeles etnograafiliste tööde eetikat ehk kontrollisime, et küsimused oleksid neutraalsed ja ausad. Pidasime meeles ka isiklike andmete töötlemise reegleid ja vastutusi, mida uurijad peavad teadma ja hindama. Rühmas oli kokku kaksteist (12) inimest ning me moodustasime kuus (6) paari; igas paaris oli kokku kaks inimest. Iga paar pidi vabalt valima ühe inimese, kes oli alla 30-aastane ning inimese, kes oli üle 30-aastane.

Toimus mugavusvalim ning kõikidelt intervjuueeritavatelt küsiti selgelt suulist nõusolekut intervjuus osalemiseks. Intervjuud viidi läbi märtsikuu jooksul. Kõik intervjuud lindistati, transkribeeriti ning andmete analüüsimise etapis leiti intervjuude transkribeeringutest olulised tähendusüksused ja tsitaadid. Lisaks pidid rühmaliikmed ise koostama autoetnograafilise eneseanalüüsi nii projekti alguses kui lõpus, autoetnograafilise uuringu eesmärk oli jälgida, kuidas teema läbitöötamine mõjutas rühmaliikmete enda vaateid väärtusautoriteetide kohta.

Sisuline andmete analüüs toimus mitmes etapis: esimeses etapis otsisime intervjuude transkribeeringutest sisulisi tähendusüksusi ning kogusime need on koos näidetega eraldiseisvasse tabelisse. Andmete analüüsi teises etapis jagasime andmestikust saadud tähendusüksused, konkreetsete uurimisküsimuste alla, et saada neile vastuseid. Tehniliselt töötasime kahe kuni kolmeliikmelistes meeskondades, kes sidusid neid kindlate intervjuuküsimustega ja varem käsitletud teoreetilise materjaliga.

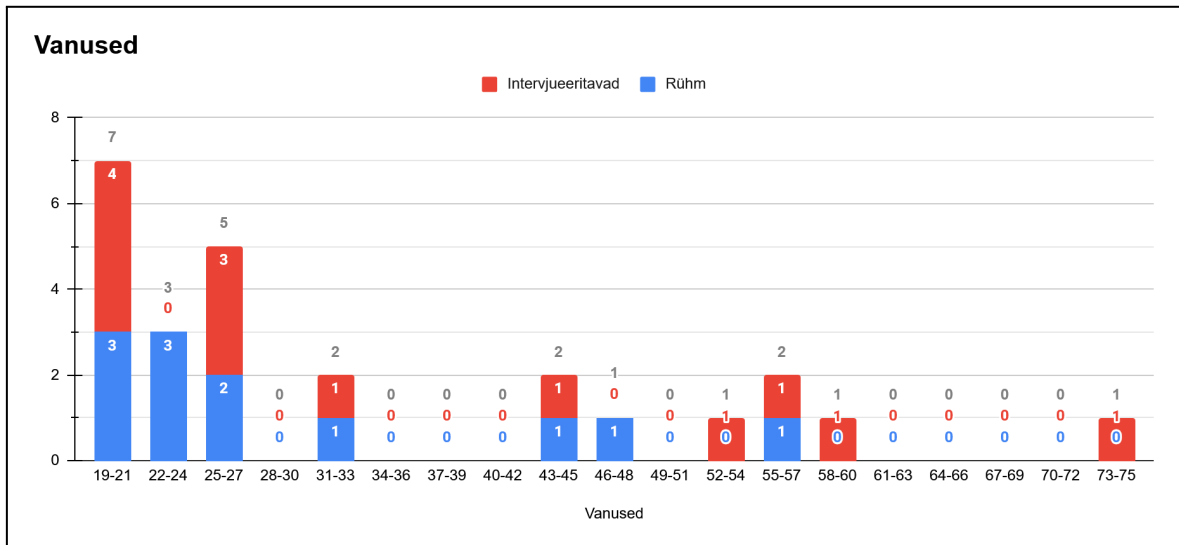
Lisaks olid uurimisküsimustele vastamiseks kaasatud ka autoetnograafiad. Autoetnograafia on uurimismeetod, mis kasutab isiklikku kogemust (*auto*) kultuuriliste tekstide, kogemuste, uskumuste ja tavade (*etno*) kirjeldamiseks ja tõlgendamiseks (*-graafia*) (Adams et al., 2017).

2.2 Valimi kirjeldus

Projekti raames kogutud vastused peegeldavad mugavusvalimit ehk üldiseid tendentse Eesti kõrghariduses. Nimelt on esindatud rohkem nooremat põlvkonda (vt joonis 1 ja 2)

ning samuti on rohkem naissoost vastajaid (vt joonis 3). Siiski on meie hinnangul nii meessoost isikute kui vanemate isikute arvamusi korralikult kajastatud.

Vanuseline jaotus (joonis 1)



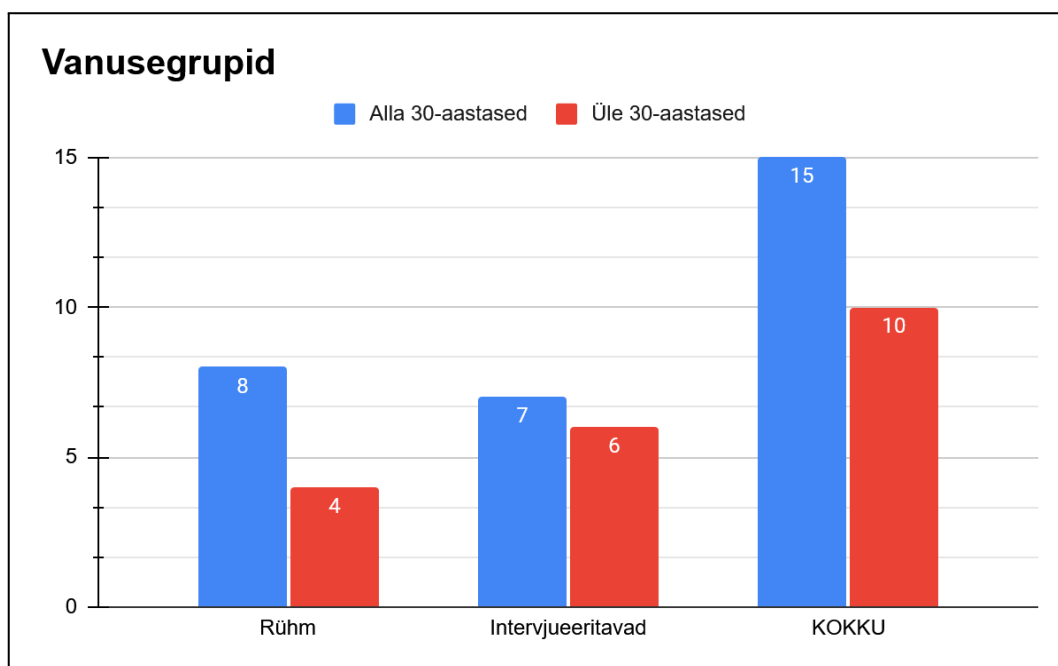
Kokku kogus rühm kakskümmend viis (25) vastust, millest kaksteist (12) olid rühmaliikmed ning kolmteist (13) olid intervjueeritavad.

Rühmaliikmete vanustevahe oli 20-56.a, mediaanvanus oli 24,5.a ja keskmine vanus oli ~29,92.a.

Intervjueeritavate vanustevahe oli 19-74.a, mediaanvanus oli 27.a ja keskmine vanus oli ~36,15.a.

Kõikide vastajate mediaanvanus oli 26.a ja keskmine vanus oli 33,16.a.

Vanusegrupid (joonis 2)



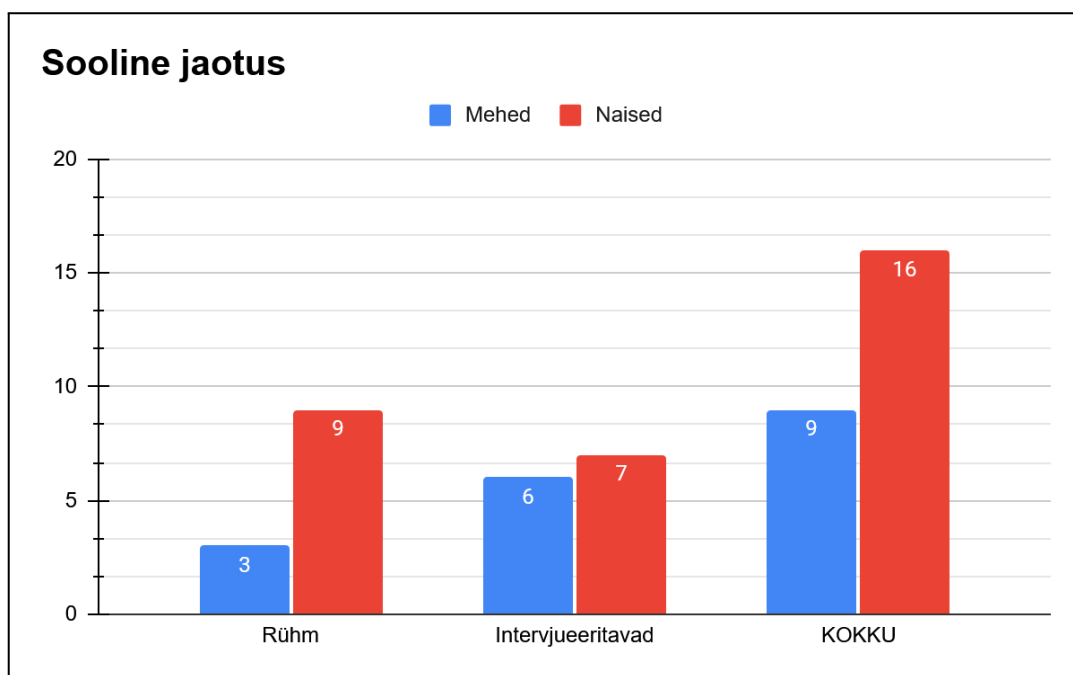
Projekti raames leppisime kokku, et üks eesmärkidest on nooremate ja vanemate põlvkondade erisuste ja sarnasuste uurimine. Uurisime mismoodi mõistavad väärtusautoriteete inimesed, kes on kasvanud üles varasemal ajastul ning inimesed, kes on nii sündinud kui elanud vabas Eesti riigis. Eesti Vabariik taasiseseisvus rohkem kui 30 aastat tagasi ning seepärast otsustasime, et noorema ja vanema põlvkonna eristav vanuseline piir on projekti raames 30 aastat.

Rühmas oli kaheksa (8) inimest, kes olid alla 30-aastased ning neli (4), kes olid üle 30-aastased.

Intervjueeritavaid sai mõlemast vanustegrupist võrdlemisi võrdselt: seitse (7) inimest, kes olid alla 30-aastased ning kuus (6), kes olid üle 30-aastased.

Kokku oli viisteist (15) alla 30-aastast inimest ja kümme (10) üle 30-aastast inimest.

Sooline jaotus (joonis 3)



Rühmas oli kolm (3) meessoost ja üheksa (9) naissoost isikut.

Intervjueeritavate seas oli kuus (6) meessoost ja (7) naissoost isikut.

Kokku oli üheksa (9) meessoost ja kuusteist (16) naissoost vastajat.

2.3 Uurimisküsimused ja intervjuud

Veebruari jooksul pidid kõik rühmaliikmed kajastama ühes dokumendis enda ootusi projekte, mille kaudu saaks meeskond keskenduda konkreetsele uurimiseesmärgile. Peatükk 2.1-s mainitud paarid pidid leidma väärtusautoriteetidega seotud teadusartikleid ning tekstide resümeede põhjal oli võimalik koostada teoreetiline raamistik.

Pärast teoreetiliste allikate lugemist lisas iga rühmaliige oma huvidele tuginedes paar teemat, mida nad soovisid ELU projekti kaudu uurida. Seejärel koostasime üheaegselt uurimis- ja intervjuuküsimusi ning neist valisime need, mis aitasid meil teemat “Meie aja väärtusautoriteedid” kõige paremini uurida.

Projektis kujunesid järgmised uurimisküsimused:

1. Kuidas kujunevad tänapäeval autoriteedid ja milliseid väärtusi autoriteedid esindavad?
2. Millistel põhjustel otsustavad inimesed kedagi/midagi pidada autoriteediks?

3. Kuidas mõjutab kellegi autoriteetsus inimeste väärtushinnanguid ja moraalseid otsuseid?
4. Millist rolli mängivad koolid ja ülikoolid autoriteetide kujunemisel?
5. Kuidas on ajas muutunud väärtusautoriteetide tunnetamine?

Intervjuuküsimuste moodustamisel on meeskonnatöös oluline roll ning seetõttu koostasime neid samuti lähtudes iga rühmaliikme projekti ootustest ja kokkulepitud uurimisküsimustest. Iga uurimisküsimuse kohta tekkis intervjuuküsimust. Intervjuuküsimused on lisatud raporti lõppu Lisa 1. Kokku oli intervjuueerijaid kaksteist (12) ning märtsikuu jooksul oli läbi viidud kolmteist (13) intervjuud. Peale intervjuude transkribeerimist intervjuud anonümiseeriti ning iga intervjuu sai oma koodi. Intervjuud kestsid 10 kuni 110 minutit; keskmine kestus oli 39,6 minutit ja mediaan kestus oli 32 minutit.

3. TULEMUSTE KOKKUVÕTE JA ANALÜÜS

Järgnevalt on esitatud uurimistöö viis uurimisküsimust koos nende põhjal koostatud tulemuste analüüsiga, kus iga uurimisküsimuse all on välja toodud vastused intervjuude põhjal.

3.1 Uurimisküsimus nr 1: Kuidas kujunevad tänapäeval autoriteedid ja milliseid väärtusi autoriteedid esindavad?

Isiklike väärtuste roll autoriteetide kujunemisel

Käesoleva uurimisküsimuse all tõusetus intervjuude vastustest autoriteediks kujunemise ja väärtuste temaatika, mida käsitleti lisaks sotsiaalmeedia, popkultuuri, soolise ja haridusasutuste mõju vaatest.

Läbiviidud intervjuudest selgus, et tänapäeval kujunevad autoriteedid kõige enam perekonnas (9) läbi lapse ja vanema suhte ning läbi suhte vanavanemaga, tööl vahetutest juhtidest (4) ja koolis õpetajatest (3). Eraldi töid vastanud välja autoriteediks kujunemist isikuomaduste ja akadeemilise pädevuse, harituse ning elukogemuse kaudu.

Autoriteediks kujunemist põhjendati enim käitumise ja eeskujuks olemisega (8 vastanut), mis jagunes võrdselt nii alla, kui üle 30-aastaste seas. Huvitav on, et see seisukoht jagunes võrdselt ka nii meeste, kui naiste vahel mõlemas grupis.

Nooremate intervjuueeritavate hulgas seostati autoriteediks kujunemist sagedamini mõjuvõimuga (4), vanemas vanuserühmas tajus seda nii vaid üks intervjuueeritav. Mõjuvõimu omavate autoriteetidena toodi nooremate vastanute poolt välja vahetud juhid tööl, samuti õpetajad ja ka vanemad nende rolli tõttu, mis on seotud kasvatusel, reeglite ja korra hoidmisega.

“Minu autoriteediks on vanemad, sest neile ei saa väga vastu vaielda ning ka ülemad, sest puhtalt nende ametikoha pärast tuleb neile alluda ja nende arvamustega arvestada...”
J.T.19M.

Vanemate vastanute hulgas seostati autoriteediks kujunemist sagedamini käitumise, isikuomaduste, akadeemilise pädevuse, harituse ning elukogemuse kaudu (3).

M.R.32M jaoks on autoriteetid inimesed, kellel on mingi akadeemiline pädevus, selgitades: " ...põllumajandus, meditsiin või ehitus, me tegelikult ei tea enam asjadest mitte midagi, me teame väga väikest mürdosa. Ja seal ilmselt need autoriteetid annavad meile lihtsa kiire vastuse mingi teemal..."

Autoriteetide kujunemise ning väärtuste esindamise kohalt pidasid alla 30-aastased silmas inimesi, kes on enesekindlad ning oskavad ennast kehtestada. Lisaks oli välja toodud esinemisoskus ning veenvus ning olulisel kohal hoiti ka moraaltunnetust, ausust, empaatiat ja vastutustunnet.

"Autoriteedi isikuomadusteks on: egoistlik, jõud, otsekohesus, ausus, enesekindel, empaatiavõime. Väärtusautoriteedi teeb õigluse, õigsuse, usaldusväärne ja eetiline võimekus. Väärtusautoriteet esindab väga jõuliselt enda väärtusi ja hoiakuid." (J.T.19M).

Üle 30-aastaste vanusegrupis peeti olulisteks väärtusteks autoriteetsuse kujunemisel töökust ja tõsist suhtumist töösse, hoolivust, sõbralikust, inimlikkust, usaldusväärsust, õiglust, kindlat ellusuhtumist, järjekindlust, lihtsust, ausust ja pühendumust.

"Nad on sirge seljaga mehed, kui nad midagi ütlevad, lubavad, siis nende meel ja teod ei muutu vastavalt tuule suunale, vaid nii on." (M.V.43M).

Intervjuude vastuseid analüüsides saab järeldada, et enim kujunevad autoriteetid nendest inimestest, kellega inimesel on vahetu kokkupuude, lähedasem suhe ja kes on isikuomaduste, teadmiste, oskuste vmt tõttu huvipakkuvad. Noorematel vastanutel kujuneb autoriteetsus rohkem mõjuvõimu ja vanematel autoriteedi erinevate omaduste kaudu.

Enda tajumine autoriteedina

Autoriteedina tajusid ennast vastanutest 8 inimest, nii nooremad (3), kui vanemad (5). Autoriteediks kujunemine toimus võrdselt läbi erialase pädevuse (5) ja läbi lähedaste suhete (5). Autoriteediks kujunemine on toimunud peres lastele ja lastelastele, teistele noortele pereliikmetele, samuti töökohal ja just noorematele kolleegidele ning sõpruskonnas.

P.P.52N tajub, et on autoriteediks, rääkides: „Ma tajusin seda esmakordselt kõige tugevamini siis, kui ma sain lapse. Ma olen küll arvanud, et see on pannud mind iga

päevaga saama paremaks inimeseks, püüdlema olla parem inimene ja ma arvan, et ma olen täna autoriteediks ka paljudele teistele.“

Sotsiaalmeedia ja popkultuuri mõju autoriteetide ja väärtuste kujunemisele

Uurides intervjuueeritavatelt sotsiaalmeedia ja popkultuuri mõju kohta, on enamus vastanutest sotsiaalmeedia kasutajad ja veendumusel, et sotsiaalmeedial on tänapäeval suur mõju väärtuste ja autoriteetide kujunemisele, eriti noorte puhul. Popkultuuri roll autoriteetide kujunemisel on tähtsamal kohal vastanutel, kes jäävad alla 30-aastaste vanusegruppi.

„...kui USA valimised olid nüüd sügisel, siis ma ei tea nii suur isik nagu Taylor Swift postitas avalikult, et ta toetab Kamalat... Ma lugesin, et noorte häälijates oli hunnik inimesi, kes registreerisid valimistele nagu peale seda postitust. Suur protsent oli päevaga tõusnud nii, et kõvasti võib mõjutada küll.“ (S.R.20N).

Nooremal generatsioonil on sotsiaalmeedia osaks igapäevaelust ning eeskujud tekivad läbi sotsiaalmeedia kanalite ning fännikultuuri. Enim jälgitaksegi nende inimeste eeskujut, kes on parasjagu suurema tähelepanu all. Vanema generatsiooni vastajad ei tundnud popkultuuri suurt mõju enda autoriteetide kujunemisele.

"Popkultuuriga on tekkinud palju kuulsuse ebajumalaid, kelle sõna maksab, kuigi nende ainus väärtus, mis nad lauale toovad, on lihtsalt tuntus". (M.R.32M).

Peamiste sotsiaalmeedia mõju põhjustena toodi välja kergesti kättesaadavust, võimalust mõjutada suurt inimeste hulka läbi teemade kajastamise ja esiletõstmise.

„Kindlasti mõjutab sotsiaalmeedia just oma leviku ja info kättesaadavusega autoriteetide tekkimist - meil on kõikvõimalikke staarblogijaid, suunamudijaid, arvamusiidreid jne. ...Kui mingi teema väga kõnetab, siis levib postitus kulutulena, järgmist postitust oodatakse juba huviga.“ (A.V.58M).

Samas arvati, et sotsiaalmeedia platvormi ja jälgitavate valik tehakse oma huvide ja väärtuste järgi. Vastanutest viis, üks noorema ja neli vanema generatsiooni esindajat tõid välja, et sotsiaalmeedias luuakse avalik kuvand, mis ei pruugi vastata tegelikkusele ning raske on eristada tõest ebatõesest.

„...lihtne on inimest petta ja kui raske on ära tunda, mis on päriselu ja mis on kunstlikult tehtud.“ (P.P.52N). „Kui keegi esineb ajalehes, et ta on muusikaekspert ja ma ei tea muusikast mitte midagi, siis ma võtan teda eksperdina.“ (M.R.32M).

Huvitava mõttena toodi välja, et sotsiaalmeedias on olulisem rahva arvamus, kui ühe autoriteedi seisukoht (M.E.J.19N). Samuti toodi väärtuste kujunemist negatiivselt mõjutava autoriteedina välja nt Andrew Tate (H.B.26.N).

Kokkuvõtvalt saab järeldada, et sotsiaalmeedial ja popkultuuril on suur mõju autoriteetide ja väärtuste kujunemisele ja eriti noorte puhul.

Kuna ühiskonnas ja sotsiaalmeedias esineb küllaltki palju ebausaldusväarsust, siis vanemaks saades mõjutab see autoriteetide kujunemist vähem ning tuginetakse rohkem oma kogemustele ja sisetundele.

Autoriteediks kujunemise erinevus naiste ja meeste vahel

Kui rääkida soolistest eripäradest autoriteetsuse saavutamisel, siis noorema vanusegrupi vastajad tajusid, et meessoost isikutel on kergem saavutada autoriteedi tiitlit võrreldes naistega. Seda väljendasid nii nais - kui ka meessoost vastajad.

Vanema generatsiooni vastajad olid natuke rohkem lahknenud oma arvamustes. Naised tunnistasid, et läbi ajaloo on meestel olnud kergem kujuneda autoriteediks, kuid mida aeg edasi, seda enam on need tõekspidamised muutunud. Meeste seas oli vastajaid, kes tundsid, et olukord on ajaga võrdsustunud, kuid oli ka neid, kes tundsid, et mehi võetakse endiselt tõsisemalt. Suures pildis on vanema generatsiooni arvamus soo mõjus autoriteetsuse kujunemisel pigem kontekstuaalne.

“Tänapäeva naistel on autoriteetsust palju kergem saavutada. Vanasti olid prioriteedid hoopis teistsugused – naised olid kodus, kasvasid lapsi ja hoolitsesid majapidamise eest sel ajal, kui mehed käisid tööl. Tänapäeval aga on palju rohkem peresid, kus need asjad on omavahel jagatud – mehed osalevad rohkem kodustes tegemistes, lastekasvatases, mis annab võimaluse naistel rohkem avalikkuse ette tulla või tööd teha.” (L.S.74N).

Koolide roll autoriteetide ja väärtuste kujunemisele

Noorema vanusegrupi arvates on haridusasutused peamised kohad, kus noored puutuvad kokku autoriteetidega, kes kujundavad nende väärtuseid. Põhi- ja keskkooli astmes on

õpetajatel suur võim, kuid ülikoolis on autoriteet rohkem suunav, kui käskiv. Lisaks loovad koolid ka kogukondasid, kus jagatakse mingeid kindlaid väärtuseid.

"Haridusasutused on tihti esimene koht, kus kohtume inimestega, kes kujundavad meie väärtusi. Õppejõud, õpetajad – nende mõju ei tohiks alahinnata." (M.T.27M).

Vanema vanusegrupi vastajad leidsid, et haridusdokument ei tee autoriteediks, vaid pigem enesearendus ning kogemused. Leiti, et madal õpetamise kvaliteet võib ka vähendada autoriteetsust koolis. Toodi ka välja, et õpetajate puhul ei olnud tihti tegemist autoriteetsusega, vaid pigem hirmuga nende ees.

"Minul kooliajast autoriteete kujunenud ei ole. Õpetajate autoriteetsus põhines pigem hirmul nende ees." (M.V.43M).

3.2 Uurimisküsimus nr 2: Millistel põhjustel otsustavad inimesed kedagi/midagi pidada autoriteediks?

Autoriteedi kujunemine ei ole seotud ainult inimese isiklike omaduste või ametliku positsiooniga, vaid sõltub oluliselt ka sellest, kuidas teda tajub ja tunnustab ümbritsev keskkond.

Isikuomadused autoriteedi kujunemisel

Intervjuudest selgus, et autoriteedi juures hinnatakse enim usaldusväärsust, kompetentsust ja eeskujuks olemist. Vastajad rõhutasid, et autoriteetne inimene on see, kes suudab kujundada või õpetada väärtusi ning kellelt ootatakse selget ja põhjendatud sõnumit. Näiteks M.T.27M sõnul tähendab autoriteetsus *„usaldusväärsust, kompetentsust ja eeskujuks olemist“*.

Paljud intervjuueeritavad tõid esile, et autoriteedi puhul on oluline asjatundlikkus. Usaldus tekib siis, kui inimene suudab keerulisi teemasid selgelt seletada ja põhjendada.

„Autoriteet on inimene, kes teab, millest ta räägib. Ta ei ütle lihtsalt arvamust, vaid põhjendab seda selgelt.“ (M-L.A.26N).

Sarnasel moel tõdes U.M.55N: *“Kui inimene räägib targalt ja rahulikult, siis ma kuulan teda. See tähendab, et ta teab, mida ta räägib.”*

Samuti peeti autoriteediks inimesi, kellel on ühiskondlik positsioon, isegi kui neil puudub erialane pädevus.

„Kui keegi saab riiki juhtivale kohale, siis ta on automaatselt autoriteet - isegi kui ta ise ei ole tark. Tal on võim ja see loeb.“ (J.T.19M).

Autoriteedi usaldusväärsust toetab ka järjekindlus ja ausus, st võime seista oma sõnade ja tegude taga. Mitmed vastajad rõhutasid, et autoriteet peab olema „päris“ ning ei tohiks oma seisukohti pidevalt muuta.

Lisaks toodi välja, et autoriteedi kujunemine võib sõltuda olukorrast ja kontekstist. Mõnes situatsioonis hinnatakse kõrgemalt ekspertiisi, teises aga karismat ja esinemisoskust.

„See sõltub, mis teema on. Kui räägitakse teadusest, siis pean autoriteediks teadlast. Kui räägitakse poliitikast, siis vaatan pigem, kuidas inimene käitub, mitte mis kraad tal on.“ (S.R.20N).

Seega autoriteet tekib nii isikuomaduste (usaldusväärsus, kompetentsus, järjekindlus) kui ka ühiskondliku rolli ja kontekstist lähtuvalt. Erinevates olukordades kerkivad esile erinevad autoriteedi tunnused, mis peegeldab selle nähtuse mitmekihilisust.

Inimeste vajadus autoriteetide järele

Intervjuudest selgus, et lapseas vajab inimene autoriteete eelkõige teadmiste ja oskuste omandamiseks ning isikliku arengu toetamiseks. Autoriteedid pakuvad kindlustunnet ja korda, mis on vajalikud stabiilse maailmapildi kujunemiseks. Samuti soovivad inimesed sageli omandada samu isikuomadusi ja oskusi, mida nende autoriteedid näitavad.

“Kindlasti vajavad inimesed autoriteete – kuidagi ja kellelegi toetudes tuleb ju enda püsiväärtused ja maailmapilt luua ning kokku seada.” (A.V.58M).

Sotsiaalmeedia ja popkultuuri mõju

Intervjuudest selgus, et noorte seas peetakse autoriteetideks eelkõige tuntuid isikuid, keda võib nimetada nähtavuspõhisteks autoriteetideks. Sotsiaalmeedia mängib selles olulist rolli, tuues erinevate inimeste arvamused inimestele lähemale ning võimaldades autoriteetidel esile tõusta pigem näilisuse kui sisulise väärtuse alusel. Samuti soodustab see polariseerumist ja erinevate arvamuste teravnemist.

Popkultuuri esindajatel on oma arvamusega suurem mõjuvõim, sest nende vastu tuntakse laiemat huvi.

“Popkultuur võib suunata inimesi autoriteetide juurde...” (M.E.J.19N).

Soolised erinevused autoriteedi tajumises

Intervjuudest selgus, et ajalooliselt on mehed tuntud kui autoriteetsed isikud, keda peetakse usaldusväärseteks. Autoriteetsed mehed seostuvad sageli selliste omadustega nagu motivatsioon, kindlus, tugevus ja teiste suhtes üleolek. Seevastu nooremate naiste seas valitakse autoriteedid tihti välimuse alusel. Samuti usutakse, et naistel tuleb oma usaldusväärsust, mõjuvõimu ja tugevust rohkem tõestada, samas kui meeste autoriteetsust võetakse sageli vaikimisi.

“Meeste autoriteetsust võetakse sageli vaikimisi, naised peavad tihti end rohkem tõestama.” (M.T.27M).

“Minu jaoks ei ole naiste ja meeste autoriteetsuse saavutamisel erinevusi, hindan ikka töökust ja aasakust. Aga samas võib erinevus seisneda selles, et naised mõistavad naisi paremini ja mehed mehi, mis võib autoriteetsuse saavutamisel tähendada erinevusi.” (M.V.43M).

Kokkuvõttes näitavad vastused, et soolised stereotüübid mõjutavad autoriteedi tajumist ning naistel on tihti vaja pingutada rohkem, et saavutada sama usaldusväärsus kui meestel.

Põlvkondade vahelised erinevused autoriteetide valikul

Intervjuudest selgus, et erinevate põlvkondade autoriteedid eristuvad nende väärtuste, huvide ja inimese arenguetaapi põhjal.

Vanemad põlvkonnad valivad autoriteedid tihti nende positsiooni põhjal – olgu selleks ametnik, haritlane või teadlane –, kelle puhul hinnatakse teadmisi, oskusi, turvatunnet ja usaldusväärsust. Nende jaoks on olulised kindlad väärtused ja tõekspidamised, mistõttu on autoriteedid nende jaoks sageli selgelt määratletud. Noorem põlvkond seevastu valib autoriteedi pigem isikliku eeskuju ja ühiste väärtuste järgi.

„Nooremad põlvkonnad toetuvad sotsiaalmeediale, kuidas on kõik kujunenud, kuidas öeldakse ja jälgivad teiste inimeste arvamusi. Võrreldes vanemaid põlvkondi, kes teavad

kindlamalt oma väärtusi ja seisukohti ning ei muuda neid vastavalt tuule suunale.“
(J.R.20M).

Knoll et al (2017) uuringus leiti, et noored tajuvad eakaaslaste hinnanguid autoriteetsemalt kui täiskasvanute omi ning populaarsed noored mõjutavad eakaaslast rohkem, eriti riskikäitumise kontekstis.

Koolide roll autoriteetide kujunemisel

Intervjuudest selgus, et inimesed peavad kedagi autoriteediks eelkõige tema isikuomaduste, kompetentsuse ning väärtuslike eeskujude tõttu. Haridusasutustel, nagu koolid ja ülikoolid, on noores eas oluline roll autoriteetide kujunemisel ning ühiskondlike väärtuste hoidmisel. Kuid vanusega tugevneb kriitiline meel ning autoriteedi tunnustamine muutub üha enam sisulise mõju, mitte staatuse või rolli aluseks.

“Noorukina tundusid õpetajad suured autoriteedid... täiskasvanuna enam sellist sügavat efekti ei teki.” (P.P.52N).

Õpetajad ja õppejõud aitavad kujundada noorte väärtusi, hoiakuid ja maailmapilti, kuid nende autoriteet võib ajas väheneda, sest täiskasvanuna hinnatakse rohkem professionaalsust ja isiklikku eeskuju.

Inimesed väärtustavad autoriteedina peamiselt ausust, kogemust ja isiklike väärtuste kandmist, mitte ainult ametikohta või staatust. Usaldusväärsus ja eeskujulik käitumine on autoriteedi oluliseks tunnuseks.

“Autoriteet seostub pigem pädevuse ja oma ala professionaalsusega.” (P.P.52N).

Tänapäeval mõjutavad autoriteedi kujunemist haridusasutuste kõrval ka meedia, internet ja sotsiaalmeedia, mis võivad nii tugevdada kui nõrgendada traditsiooniliste autoriteetide positsiooni.

“Haridus ei konkureeri enam üksi – meedia, internet ja muud mõjutajad nõrgestavad selle positsiooni.” (M.R.32M).

Grupi surve kui autoriteetide kujunemise põhjus

Grupi surve võib oluliselt mõjutada inimese otsuseid ning panna teda alluma autoriteedile ka siis, kui see käib vastu tema isiklikele tõekspidamistele.

Nooremate seas on tugev hirm tõrjutuse ees ja soov mitte eristuda.

“Inimene võib hakata kartma karjast välja viskamist ja tänu sellele langetada halbu otsuseid.” (J.T.19M).

Vanemate vastajate seas on see mõju tihti seotud praktiliste kaalutlustega.

„Kui inimesel on varalised kohustused... siis võidakse alluda grupi survele, et mitte töökohta kaotada.” (M.V.43M).

Grupi surve tugevdab autoriteedi mõju eriti siis, kui inimesel on tugev kuuluvusvajadus või hirm mitteaktsepteerimise ees. Autoriteedi aktsepteerimine ei pruugi alati lähtuda isiklikest veendumustest, vaid sageli sotsiaalsest vajadusest ja välisest survest.

Carraro, Conzelmann ja Jongen (2019) rõhutavad, et rahvusvahelisel tasandil võib grupisurve - näiteks avaliku hääbistamise kaudu - olla tõhus käitumise reguleerija, eriti kui see pärineb moraalselt legitiimsena tajutud allikalt ja kujundab üksikisiku käitumist kollektiivsete normide kaudu.

3.3 Uurimisküsimus nr 3: Kuidas mõjutab kellegi autoriteetsus inimeste väärtushinnanguid ja moraalseid otsuseid?

Autoriteetsuse mõju moraalsetele otsustele

Krieger (1977) väidab, et eri ajaloo perioodidel kas vastandati autoriteedi mõistet vabadusega või siis kõrvutati, järeldades, et moraalsete autoriteetide languse taga on võrdsuse idee laienemine ning domineerimine lääne ühiskondades. Võrdsuse eelduseks on, et inimesed ei tunnista kedagi endast kõrgemal seisvaks ning neil on mõistlikkuse piirides õigus käituda täiesti vabalt. Samas põrkub isiklik vabadus autoriteedi puudumisel otseselt, ilma n-ö. vahendusega, institutsionaliseeritud võimuga.

Kriegeri tõstatatud probleemkoht ning mingis mõttes ka paradoks ilmnas ka antud projekti vastuseid analüüsides. Selgus, et väärtuste konfliktis autoriteetidega järgitakse omaenese väärtusi, samas aga kui oli juttu grupi mõjust, väideti taas peaaegu üksmeelselt, et

joondutakse grupi järgi. Siin ongi tegu institutsionaliseeritud võimuga, ja inimesed loobuvad omaenese tõdedest.

Ehkki intervjuueriti tänapäeva Eesti ühiskonna liikmeid, siis kuulusid valimisse väga erinevatest põlvkondadest pärit vastajad, kes eelduslikult esindavad erinevaid, kas siis traditsioonilisi või moodsamaid väärtushinnanguid. Seetõttu sai uurida ka põlvkondadevahelisi erinevusi autoritaarsuse tajumisel.

Mitmed vastajad tõid esile, et autoriteetse isiku seisukoht võib mõjutada nende enda moraalseid otsuseid. Näiteks toodi välja, et inimesed võivad võtta üle autoriteedi väärtushinnanguid isegi siis, kui need lähevad vastuollu isiklike veendumustega.

„Kui autoriteet ütleb midagi, siis kiputakse seda rohkem uskuma – isegi kui sisimas kahtled.“ (M.E.J.19N).

See näitab, et autoriteet võib mõjutada inimest nii, et ta asetab oma sisemise kompassi teisejärguliseks. Autoriteet võib olla otsustav ka siis, kui tegemist on keeruliste eetiliste küsimustega, kus inimesel puudub selgus või kindlus oma seisukohtades.

Intervjuude vastustest joonistus välja, et autoriteedid suudavad ka moraalseid norme kujundada. Autoriteetsed isikud – olgu need õpetajad, vanemad või ühiskondlikud liidrid – on sageli eeskujuks. Kui sellised inimesed käituvad ausalt ja läbipaistvalt, kujundavad nad ka jälgijate väärtusruumi sarnaseks.

„Autoriteet on inimene, kes teab, millest ta räägib... ta peab olema järjekindel ja usaldusväärne, et teda üldse kuulata tahetaks.“ (M-L.A.26N).

See viitab sellele, et autoriteedi mõju on suurem siis, kui autoriteeti peetakse ehtsaks ja esineb kooskõlas sõnade ja tegudega. Sel juhul mõjutab autoriteet mitte ainult otsuseid, vaid ka sisemisi veendumusi. Mõned uurimuses osalenud intervjuueritavad tõstsid esile autoriteetide võime väärtusi mõjutada ning kujundada ka moraalseid norme.

“On tihti nii, et tavaliselt autoriteedid nagu nendelt saab oma väärtused, nemad õpetavad sulle väärtusi.” (J.R.19M).

“Põhiväärtused saame autoriteetidelt, mõtleva inimesena ning kõikvõimalike kõrvalmõjude, lugemuse, hariduse, info jms toimetel kujundame lõpuks oma väärtusilma ise.” (A.V.58M).

Grupisurve ja autoriteedi mõju eetilistele valikutele

Üllatusvastusena toodi välja tähelepanek, mille järgi inimeste otsuseid mõjutavad ka grupikuuluvus.

“Üks võimalus on kindlasti siis kui grupikuuluvus on isiklikest tõekspidamistest kõrgemale seatud ... “ (A.V.58M).

See avab omaette võimalused eraldiseisvaks aruteluks seoses grupi ja institutsionaliseeritud võimu mõjuga inimeste väärtushinnangutele.

Eriti noorte puhul on oluline autoriteedi mõju, mis võimendub grupisurve kaudu. Vastajad tunnistasid, et soov mitte eristuda võib viia selleni, et järgitakse autoriteeti isegi siis, kui see tähendab ebaetilist tegutsemist.

“Kui autoriteet normaliseerib ebaetilist käitumist, võivad alluvad selle omaks võtta.” (P.P.52N)

See kinnitab klassikalisi sotsiaalpsühholoogia teooriaid autoriteedile allumisest, näiteks Milgrami eksperimenti, kus inimesed jälgisid autoriteeti isegi siis, kui tema põhimõtted ei ühtinud tema enda omadega.

Autoriteedi mõju läbi sotsiaalse heakskiidu

Mõned vastajad tõid välja, et moraalsed otsused võivad sõltuda ka sellest, kas autoriteet suudab pakkuda ühiskondlikku heakskiitu. Kui autoriteeti usaldatakse, ollakse rohkem valmis omaks võtma ka tema moraalseid arusaamu.

„Kui inimene räägib targalt ja rahulikult, siis ma kuulan teda... ta peab olema kindel oma tõekspidamistes.“ (U.M.55N).

Isikliku ja välimise juhtimise tasakaal

Intervjuude vastustest joonistus selgesti välja üks keskne probleemkoht – vastuolu isiklike ning autoriteedi seisukohtade vahel moraalse otsuse vastuvõtmisel. Kuigi üldiselt arvati, et isiklikule arvamusele tuleks kindlaks jääda, siis tunnistati ka autoriteetide tugevat mõju.

Kaheksa intervjuueeritavat märkisid, et autoriteediks peetakse neid inimesi, kelle käitumine ja veendumused kattuvad nende enda väärtustega. Kuus vastajat, neli nooremast ja kaks vanemast generatsioonist väljendasid üpris reljeefselt, et moraalse otsuse vastuvõtmisel peaks inimene lähtuma eelkõige iseenda veendumustest.

“Kui mul on konkreetsed faktid selle kohta, et mul on õigus, siis ma ikkagi juhindun nendest faktidest ja enda arvamusest, see ei tähenda, et autoriteet ei ole enam autoriteet.” (M.V.43M).

“Ma arvan, et inimesed usaldavad rohkem oma arvamust, kui autoriteetide omasi. ... Proovin ikka nagu oma taju usaldada, kuid see sõltub ka olukorrast.” (M.E.J.19N).

Vastuste hulgas toodi välja ka tähelepanekuid, mille järgi inimeste otsuseid mõjutavad perekondlikud sidemed ja autoriteetse inimese mõjuvõim ning ka hirmuõhkkonna loomine.

“Näiteks pereliikme puhul on kergem võtta omaks vastumeelseid väärtusi, sest ei soovita peresuhet ja -dünaamikat rikkuda.” (M-L.A.26N).

“Kui ongi suur mõjuvõimas inimene oma kindla agendaga, siis on tal lihtne tekitada inimestes hirmu ja levitada propagandat millest tulenevalt väheneb inimeste sõnavabadus.” (H.B.26.N).

U.M.55N sõnul ei ole jätkusuutlik olukord, kus autoriteediks peetakse kedagi kelle arvamustega mitmeid kordi vastuollu minnakse. *“Mina ei usu enda tõekspidamistega vastuolus olevate väärtuste järgimise jätkusuutlikkusse, sest see kahjustab lõpuks enda emotsionaalset ja vaimset heaolu ja seeläbi lõpuks ka tervist.”*

Ehk võib järeldada, et autoriteediks saab olla inimene, kelle arvamustega enamikel kordadel ühtitakse. Muul juhul kaob usaldus.

3.4 Uurimisküsimus nr 4: Millist rolli mängivad koolid ja ülikoolid autoriteetide kujunemisel?

Autoriteetide kujunemine varases koolieas

Intervjuudest ilmnes, et autoriteetid kujunevad varajases kooliastmes kergemini, kuna sel ajal ei ole lastel veel kindlaid väärtusi ega seisukohti välja kujunenud ning just siis otsitakse endale eeskujusid. Õpetaja mõjub sel perioodil nii teadmiste andja kui käitumusliku eeskujuna. Autoriteetide mõju väheneb aga vanuse kasvades.

„Koolides, eriti esimestes klassides, neid autoriteete tekib rohkem... inimesed otsivad, kuidas käituda ja kuidas olla“ (J.R.19M).

Õpetaja ja õppejõu rolli erinevused

Intervjueeritavate hinnangul sõltub õpetaja ja õppejõu roll märgatavalt haridustasemest ning õppija iseseisvuse astmest. Põhikoolis ja gümnaasiumis nähakse õpetajat eeldatavalt eestvedaja, suunaja ja kontrollijana, kelle ülesandeks on korraldada õppetöö ning tagada põhioskuste omandamine.

“Õpetajatel on konkreetne roll, et lapsed saaksid need põhioskused endale selgeks.” (S.R.20N).

Haridusteel on vastutus jagatud ka lapsevanemate ja kooli vahel ning õpetaja autoriteetsus tugineb osaliselt sellele situatsioonile. Gümnaasiumis võib õpetaja mõju olla jätkuvalt oluline, kuid see sõltub juba rohkem isiklikest omadustest ja suhtest õppijaga.

„Gümnaasiumis mängis nii mõnigi õpetaja minu jaoks väga olulist rolli.“ (P.P.52N).

Ülikoolis muutub õpetaja roll märgatavalt. Õppimine on vabatahtlik ja õppija vastutus suurem, mistõttu tajutakse õppejõudu pigem võrdse partnerina, mitte kontrolliva autoriteedina.

„Ülikoolis... neil ei ole nii suurt rolli reaalselt su kasvatamises inimesena.“ (S.R.20N).

Õppejõu autoriteetsus sõltub eeskätt tema sisulisest pädevusest, aine professionaalsest valdamisest ja õpetamisviisi kvaliteedist. Kui varasemas kooliastmes võis autoriteet olla positsioonipõhine, siis kõrgkoolis hinnatakse rohkem inspireerivat õpetamist, praktilisi kogemusi ja sisulist sügavust. Rollierinevused peegeldavad mitte ainult haridustaseme, vaid ka õppija arengu ja vastutuse muutust.

Koolikeskkond väärtuste kujundajana

Kool mängib olulist rolli õpilase väärtushinnangute ja identiteedi kujundamises. See osaleb lapse väärtuskeskkonna loomises, kus õpitakse eristama, mis on oluline ja ühiskonnas hinnatud. Õpetajal on suunaja ja vastutaja roll – ta ei ole ainult teadmiste edastaja, vaid ka eeskuju ja väärtuste kandja.

„Haridusasutused on tihti esimene koht, kus kohtume inimestega, kes kujundavad meie väärtusi.“ (M.T.27M)

Koolikeskkond aitab kujundada lapse identiteeti, millele lisanduvad kodust kaasa saadud väärtused ja sotsiaalsed kogemused.

„Kodu järel mängivad just koolid ja ülikoolid põhirolli... kujundatakse lõplikult välja indiviidile omased isiksuseomadused, tõekspidamised.“ A.V.58M

Seega nähakse kooli mitte ainult õppeasutusena, vaid ka väärtuste ja isiksuse kujunemise keskkonnana, kus õpetaja on võtmeisik selles protsessis.

Õpetajate sisuline pädevus

Koolil kui institutsioonil on oluline roll, kas ja kuidas õpetajad saavad oma ametis autoriteediks kujuneda. Õppijad väärtustavad õpetajaid ja õppejõude, kes suudavad luua tähenduslikku kontakti ja siduda ainevaldkonna praktiliste kogemustega.

„Kelle juttu võeti tõsisena, olid need, kellel oli kogemusi, mitte ainult raamatutarkus.“ (M.V.43M).

Suureks väärtuseks peeti ka külalisõpetajaid ja praktikuid, kes on jaganud oma isiklikku teekonda või edulugu – nende kaudu tekkis õppijates soov samastuda ja neid eeskujuks võtta.

Mõni intervjuueeritav väljendas muret õpetajate kvaliteedis ja ametialase sobivuses. Kõik õpetajad ei suuda noori kõnetada ega oma rolli sisuliselt täita, mistõttu autoriteetsus põhineb sageli hirmul, mitte austusel ega eeskujul.

Viidati ka õpetajate isikuomadustele – kõik ei sobi lastega töötama, mõnel puuduvad õpetajaks vajalikud hoiakud ja oskused. Kooli prioriteet on õppeained katta, et tunnid saaksid peetud, mitte see, kas õpetaja on sisuline eeskuju ja väärtuse looja. Üheks

põhjuseks pakuti vähest motivatsiooni, mis võib olla tingitud madalast palgast ja töölase tunnustuse puudumisest. Samuti toodi välja võimalik enesekehtestamise probleem.

*„...võib olla on probleem ka motivatsiooni puuduses, kuna õpetajatööd ei väärtustata.“
„Õpetajad ei julge ennast kehtestada, kardetakse lapsevanemaid...” (M.V.43M).*

Need probleemid viitavad sellele, et koolikeskkonna ootused ei soosi õpetaja sisulist autoriteetsust, vaid pigem rolli formaalset täitmist. Ei piisa pelgalt õpetaja positsioonist autoriteetsuse loomiseks – tähtis on isiklik eeskuju, suhtlemisoskus ja väärtuspõhine tegutsemine.

Meedia kui kooli konkurent autoriteetide kujunemisel

Koolil on olnud traditsiooniliselt keskne roll noorte väärtuste ja hoiakute kujundamisel. Nüüdseks on aga see roll muutunud – kool ei tegutse enam peamise mõjutuskeskkonnana, vaid peab konkureerima üha võimsamate mõjukanalitega, eeskätt meediaga. Intervjuueritavate sõnul ei suuda kool alati kõnetada noori viisil, mis looks õpetajast sisulise autoriteedi. Meedia, eriti sotsiaalmeedia, pakub noortele teistsuguseid eeskujusid, kes näivad neile usaldusväärsemad, ligipääsetavamad ja inspireerivamad kui õpetajad koolis. See ei tähenda, et kool kaotaks oma tähtsuse, kuid intervjuudes väljendati tunnet, et õpetaja autoriteetsus on muutunud haruldasemaks – õpetaja on sageli küll formaalne juht, aga mitte vaimne eeskuju.

„Meedia on märksa suurem mõjutaja kui see, mis sa tegelikult kooliruumis tarbid.“

„Kas ta on ka vaimne autoriteet õpilase jaoks, kes peaks õpetajat isiklikuks eeskujuks, on aina rohkem rariteetsem.“ (M.R.32M).

Seega on autoriteedi kujunemine nihkunud koolikeskkonnast laiemasse meediaruumi, kus õpetaja roll ei pruugi enam olla vaimne eeskuju, vaid jääb sageli formaalseks autoriteediks.

3.5 Uurimisküsimus nr 5: Kuidas on ajas muutunud väärtusautoriteetide tunnetamine?

Antud küsimusele läheneti kahel viisil. Esiteks - kuidas on ühiskonnas üldiselt muutunud arusaam autoriteedist. Teiseks - kuidas erinevad vanusegrupid ehk nooremad ja vanemad inimesed autoriteete tajuvad.

Ajas toimunud muutused autoriteedi tajumises

Intervjuudest selgus, et nooremad vastajad tõlgendavad autoriteeti pigem kui inimest kes on enesekindel, oskab kuulata, väljendab end selgelt ja suudab oma hoiakutega teisi inspireerida. Traditsioonilise autoriteedi asemele on tulnud isiklikul ja karismaatilisel mõjuvõimul põhinev arusaam. Vastajad märkisid, et varasematel aegadel oldi autoriteetide suhtes pigem kuulekad ja nende otsuseid ei seatud kahtluse alla. Tänapäeval eeldatakse autoriteedilt rohkem isiklikku eeskujut.

“Varasem autoriteet põhines pigem erialasele pädevusele, ent nüüd oodatakse ka inspireerimisvõimet.” (M.R.32M).

“Täiuslikkuse ootuse asemel hinnatakse nüüd rohkem ausust ja inimlikkust.” (A.V.58M)

Tänapäeva ühiskonnas eeldatakse autoriteedilt läbipaistvust, avatust ja vastutust. *“Autoriteete ei aktsepteerita enam pimesi, vaid neid analüüsitakse ja võrreldakse.” (J.T.19M).*

Haridusasutuste roll muutuste kujundamisel

Koolid ja ülikoolid mängivad olulist rolli selles, kuidas noored õpivad autoriteeti tajuma ja väärtustama. Haridusasutused aitavad kujundada kriitilist mõtlemist, mis on eelduseks selleks, et eristada sisulist autoriteeti pelgalt ametipositsioonist.

„Koolid ja ülikoolid laiendavad silmaringi, mis tekitab uusi võimalusi uute autoriteetide kujunemiseks.” (M.E.J.19N).

Intervjuudes leiab äramainimist ka mõttekäik, et ülikooli lõpetamise tähendus autoriteedi allikana on aja jooksul muutunud - esile on kerkinud indiviidi isiksus ja praktilised oskused.

“Arvan, et vanasti mängis see suuremat rolli, kuna kui too aeg inimene pääses ülikooli või sai ülikoolihariduse, siis peeti teda väga targaks ja teistest tähtsamaks. Tänapäeval on see teisiti - paljud käivad ja pääsevad ülikooli ning võib olla see mõjutab autoriteedi kujunemist vähem. Küll aga siiski haridust on ka tänapäeval vaja, et pääseda parimatesse kohtadesse tööle. Tuleb end koolitada ja täiendada ning tänapäeval selleks võimalusi on palju.” (L.S.74N).

4. AUTOETNOGRAAFIA KOKKUVÕTE

Üheks uurimustöö eesmärgiks oli vaadelda uurimisküsimusi ka läbi isikliku kogemuse ning eneserefleksiooni, milleks kasutati autoetnograafilist lähenemist. Lähtudes viiest uurimisküsimusest, tugineb see osa 12 projektis osalenud liikme isiklikele kogemustele seoses väärtusautoriteetide tajumisega tänapäeva ühiskonnas.

Alljärgnevalt on välja toodud viis uurimisküsimust ning nende autoetnograafiliste tekstide analüüsid:

4.1 Kuidas kujunevad tänapäeval autoriteedid ja milliseid väärtusi autoriteedid esindavad?

Uuringu meeskonnaliikmete autoetnograafiliste tekstide analüüsist selgub, et autoriteedid kujunevad tänapäeval mitmete tegurite koosmõjul. Arusaamad sellest, mis teeb kellestki autoriteedi, sõltuvad nii ühiskondlikust taustast kui ka isiklikust kogemusest. Arvamustest kujunes välja kaks peamist suunda: ühelt poolt on oluline nähtavus ja mõjujõud, teiselt poolt väärtuspõhine käitumine ja eeskuju.

Analüüsides autoriteetide kujunemist ja nende esindatud väärtusi, joonistub välja kuus suuremat kategooriat:

Kõik vastajad leiavad, et autoriteet kujuneb välja mingite **väärtuste põhjal**. Välja on toodud järgmised peamised väärtused, mida autoriteedid esindavad: ausus (7), usaldusväarsus (6) õiglus (6), empaatia/hoolivus/inimlikkus (6), julgus (3). „*Tõelised autoriteedid eristuvad siiski oma sisulise pädevusega ning esindavad väärtusi nagu ausus,*

usaldusväärsus, vastutustunne, õiglus ja lugupidamine. Need loovadki aluse usaldusele ja mõjujõule.“ (H.T.22M).

Oluliseks peavad veel 5 vastanutest (A.M.20N, H.L.21M, H.T.22M, G.K.23N, H.V.24N) **nähtavust ja mõju** (peamiselt sotsiaalmeedia ja meedia) – kui autoriteedi sõnumid jõuavad rohkemate inimesteni, on võimalus kujundada suurem mõjuvõim.

„Internetis on suhteliselt kerge luua usaldusväärne isiksus ning sellega veenda just noori. Mida populaarseim on isik, seda tähtsam ta tundub. Sotsiaalmeedias on kergem ka inimestel näha välja nagu autoriteetid, kui nad räägivad konkreetset ja energiliselt, mis annab mulje et teavad millest kõnelevad.“ (H.L.21M).

Kolmandaks oluliseks suunaks peetakse autoriteedi kujunemist **isikliku eeskuju ja usalduse** kaudu, mille töid välja 4 inimest (J.T.20N, K.M.33N, M.S.25N, I.S.46N). Ilmnes, et autoriteetne on inimene, kelle väärtused, käitumine ja moraalne järjepidevus on veenvad. Samuti pakub selline autoriteet kindlustunnet ja inspiratsiooni.

Näiteks on K.M.33N kirjeldanud: *„Eeskuju seostub edasi usaldusväärusega – inimene, kelle sõnades ja tegudes sa julged kindel olla. Seejuures ausus ja avatus on olulised – oskus tunnistada viga, olla paindlik ning seejuures oma tegevustes ja otsustes läbipaistev.“* J.T.20N on öeldnud: *„Enda kogemusest tajun, et autoriteetid kujunevad välja eelkõige isikliku eeskuju ja usalduse kaudu.“*

Lisaks tuuakse autoriteeti kujundavate omadustena välja **karisma (3), esinemisoskus (1) ja kindlus (enesekindlus, sihikindlus, otsusekindlus - 5)**. Enesekindlalt esinev inimene mõjub usaldusväärset ja inspireerivat.

„Kui on esindatud nimetatud väärtused, inimene on karismaatiline ja meeldiv ning tal on ka mõjuvõim ühiskonnas läbi erialaste teadmiste ja elukogemuse, siis on suur tõenäolisus, et sellise inimesega rohkem kokku puutudes, võib temast kujuneda minu jaoks autoriteet.“ (K.L.44N).

„Tänapäeval kujunevad autoriteetid isikute seast, kes suudavad näidata üles õiglust, enesekindlust ja otsustamisjulgust.“ (I.S.46N).

Ühiskondliku, kultuurilise ja majandusliku konteksti töid välja 4 liiget (A.M.20N, H.T.22M, J.T.25M, I.S.46N). Nad töid esile, et väärtused, mida autoriteetid esindavad,

kujunevad suuresti vastavalt ühiskondlikele arengutele, kultuurilistele ootustele ja majanduslikule olukorrale.

„Seega kokkuvõtteks usun, et autoriteetidid esindavad väärtusi, mis on suures joones ühiskondlike arengute tulemus ning inimeste ootuste peegeldus. Kindlasti on autoriteetidel oma vaba tahe ning roll, kuid pean põhjusena tähtsamaks laiemaid ühiskondlikke protsesse ning mingil määral ka inimloomust. Ehk kui saavutatud on majanduslik kindlustatus, siis kujunevad ümber ka väärtused.“ (J.T.25M).

Viimaseks rõhutatakse kolme vastaja poolt (A.M.20N, H.L.21M, H.T.22M) **hariduse ja kriitilise mõtlemise** olulisust, mis on olulised autoriteetide hindamisel. Oskus infot analüüsida aitab kaasa väärtuspõhiste ja sisukate autoriteetide esiletõusule.

„Tänapäeval kujunevad autoriteetidid eelkõige ühiskondliku ja kultuurilise konteksti, isikliku nähtavuse ning inimeste haridustaseme ja kriitilise mõtlemise oskuse koosmõjul.“ (H.T.22M).

Kokkuvõtlikult saab öelda, et alla 30-aastaste ja üle 30-aastaste seas nähakse autoriteetide kujunemist natuke erinevalt – nooremad toovad rohkem välja sotsiaalmeedia rolli ja nähtavust, samas kui vanemas grupis pannakse rõhku kogemustele ja väärtustele. Mõlemat gruppi aga ühendab arusaam, et autoriteet on eeskuju, usaldusväärne, eetiline, aus ja õiglane.

4.2. Millistel põhjustel otsustavad inimesed kedagi/midagi pidada autoriteediks?

Analüüsides seda küsimust, joonistus selgelt välja, et keskseks tunnuseks kellegi autoriteediks pidamisel on **usaldusväärsus**. 11 inimest on otse või kaudselt oma vastustes välja toonud, et autoriteediks saab pidada kedagi, kelle vastu on usaldus.

Teiseks laiemalt levinud arvamuseks on autoriteedi valimine nende **teadmiste, kompetentsuse ja/või pädevuste** põhjal, mida on mainitud 7 korral (J.T.20N, H.L.21M, H.T.22M, G.K.23N, M.S.25N, I.S.46N). Autoriteetsust nähakse läbi mingi spetsialiseerumise või erialaste teadmiste.

„Näiteks, kui lähen tervisemurega arsti poole, siis tean, et arst on läbinud põhjalikud õpingud ja praktika ja pean teda selles momendis autoriteetseks.“ (M.S.25N).

„Kuna iga inimene ei suuda kõike ise teha, ta peab usaldama teisi keda ta peab autoriteediks mingis konkreetses alas. Tänapäeva maailm on väga spetsialiseerunud ning seetõttu otsustavad inimesed pidada autoriteediks näiteks automehaanikut, poliitikut või muid eksperte, kes tunnevad oma eriala rohkem kui inimene ise.“ (H.L.21M).

Samuti valitakse autoriteeti läbi mingi **emotsionaalse seose**. Märksõnad, mis toodi mitme vastaja poolt välja ja mida saab seostada emotsionaalse seosega: toetus, mõistmine, kindlustunne. H.T.22M on kirjutanud: *„Autoriteet võib kujuneda ka emotsionaalse seose kaudu. Näiteks kui inimene pakub tuge, mõistmist või eeskuju.“*

Oluliseks faktoriks peetakse ka iseenda ja autoriteedi **väärtuste sarnasust** (J.T.20N, H.V.24N, K.L.44N, I.S.46N, M.V.56N).

„Mul ei ole võimalik inimese kohta öelda autoriteet, kui ta ei esinda neid väärtusi, mis minu jaoks temast autoriteedi teevad.“ (K.L.44N).

Sõnade ja tegude ühtsust peetakse samuti autoriteedi oluliseks tunnuseks (G.K.23N, K.L.44N, J.T.20N, A.M.20N, H.T.22M).

„Autoriteediks saab sageli see, kelle käitumine ja väärtused on sarnased inimese enda elu väärtustega ja tõekspidamistega.“ (J.T.20N).

Mitmed toovad välja, et autoriteediks peetakse kedagi/midagi **eeskuju** alusel (H.T.22M, H.V.24N, H.V.24N, K.M.33N, I.S.46N).

„Põhjusteks võib olla vajadus kellelegi alt üles vaadata, kedagi eeskujuks pidada. Autoriteediks saab keegi, kes tekitab teatud omadustega kindlustunnet ja vaimustust - soovi olla autoriteedi moodi.“ (H.V.24N). „Üheks põhjuseks võib olla, et inimestel on vaja kindlustunnet ja eeskuju, mida võib pakkuda autoriteet.“ (K.M.33N).

Eraldi on seisukohal J.T.25M, et keda või mida peetakse autoriteediks, on pidevalt muutuv. *„Arvan, et inimesed valivad omale autoriteedid läbi analüüsi, mis tugineb varasematele arusaamadele ning tõekspidamistele. Ehk autoriteedid ning nende roll on volatiilne ning kogu aeg dünaamiliselt muutuv. Kellegi autoriteetsus hinnatakse pidevalt inimeste poolt ümber ning see ongi üks lõputu otsustusprotsess, mis inimeseti on erinev.“*

Uurimisküsimuse kokkuvõtteks saab öelda, et usaldusväärsus on ühendavaks lüliks, mis põhjusel kedagi/midagi peetakse autoriteetseks. Olenemata vanusest peetakse mõlemas vanusegrupis peamisteks isikuomadusteks kellegi autoriteediks pidamisel usaldusväärust, pädevust ja väärtustest kinnipidamist. Erinevusena joonistub välja, et alla 30-aastaste grupis valitakse autoriteet isikliku tunde ja arusaamade põhjal ning üle 30-aastaste grupis hinnatakse teadmisi, elukogemust ja mõju ühiskonnale.

4.3 Kuidas mõjutab kellegi autoriteetsus inimeste väärtushinnanguid ja moraalseid otsuseid?

Kaheteistkümne inimese eneseanalüüsi tulemusel selgus paljude ühine seisukoht, et autoriteetsed isikud võivad tugevalt mõjutada seda, mida inimesed hakkavad pidama õigeks või valeks. Enamasti juhtub see siis, kui autoriteet on paljudele usaldusväärne ja tema käitumist peetakse eeskujuks. „*Kui usaldan kedagi, siis olen alim tema seisukohti üle võtma.*“ (G.K.23N).

Kui autoriteeti usaldatakse, mõjutab tema arvamus rohkem. Inimesed võtavad kergemini üle tema väärtused ja moraalsed seisukohad. „*Autoriteet mõjutab moraali eelkõige eeskju kaudu.*“ (K.M.33N).

Mõned vastajad tõid välja, et autoriteedi mõju sõltub sellest, kas tema väärtused sobivad inimese enda uskumustega. Kui seisukohad lähevad lahku, võib autoriteet nende silmis kaotada mõju.

„*Kui minu autoriteet enam nendele väärtustele ei vasta, siis autoriteet kaotab oma autoriteetsuse.*“ (K.L.44N). „*Pean oluliseks säilitada kriitiline mõtlemine ka siis, kui tegemist on lugupeetud inimesega.*“ (I.S.46N).

Autoriteet võib suunata inimest heade valikute poole, kuid samas on võimalik ka negatiivne mõju, eriti kui autoriteeti järgitakse pimesi. „*See võib tugevdada positiivseid hoiakuid, kuid ka moonutada isiklikke põhimõtteid.*“ (H.T.22M).

Mõned vastajad kirjutasid, et autoriteetide mõju on tugevam lapse- ja noorukieas. Täiskasvanuna muutuvad tähtsamaks isiklikud teadmised ja läbielatud kogemused. „*Lapsepõlves olid mu vanemad suurimad autoriteedid, aga nüüd lähtun rohkem enda kogemustest.*“ (M.S.25N).

Kõige ühisem märksõna vastanute seast oli “usaldus” ja “ausus” – just need mõjutavad inimeste autoriteediks pidamist, mis loob sügavat sisetunnet ja mõjutab inimeste väärtushinnanguid ja moraalseid otsuseid. Autoriteet mõjutab inimeste väärtusi ja moraali siis, kui teda usaldatakse ja peetakse eeskujuks. Mõju on tugevam, kui inimene on ebakindel või otsib suuniseid. Samas on oluline säilitada oma sisetunnet ja kriitilist mõtlemist, et mitte kaotada iseennast teise mõju all.

4.4 Millist rolli mängivad koolid ja ülikoolid autoriteetide kujunemisel?

Projekti liikmete vastustest selgus, et koolid-ülikoolid mängivad autoriteetide kujunemisel tihti tähtsat ja mitmekülgset rolli, mis sõltub nii inimese enda kogemustest kui ka ajastust, kus inimene kasvab. Enamus vastanutest nõustub, et haridusasutused mõjutavad inimeste arusaamu autoriteedist, kuid erinevused ilmnevad mõju ulatuses ja laadis.

Enamus vastanuid leiab, et koolidel ja ülikoolidel on oluline roll väärtushinnangute ja autoriteetide kujunemisel.

„Koolid ja ülikoolid mängivad olulist rolli autoriteetide kujunemisel, sest nende keskkondades puutuvad noored inimesed esmakordselt kokku teadlikult struktureeritud teadmiste, väärtuste ja eeskujudega.“ (H.T.22M).

Mitmed vastajad tõid välja, et õpetajad ja õppejõud saavad olla autoriteediks just tänu oma teadmistele, hoiakutele ja käitumisele. *„Nende eeskuju, hoiakud ja arutlusviisid kujundavad seda, keda või mida ma usaldan.“ (G.K.23N).*

Mõned vastajad, üldiselt nooremad, tunnevad, et koolidel ja ülikoolidel ei ole olnud nende autoriteetide kujunemisel kuigi suurt rolli.

„Tunnen, et koolikeskkond pole minu jaoks mänginud eriti suurt rolli autoriteetide kujunemisel.“ (M.S.25N). *„Ma usun, et koolid ja ülikoolid ei määrata enam ainsana, keda peetakse autoriteediks, sest noored leiavad tänapäeval eeskujusid ka väljaspool haridusasutusi, näiteks sotsiaalmeediast.“ (J.T.20N).*

Koolil võib olla toetav roll, kuid see ei pruugi olla peamine mõjutaja. Autoriteetide mõju on individuaalne ehk mõne jaoks avaldub see selgelt ja tugevasti, teise jaoks jääb

haridusasutuste mõju kas nõrgemaks või asendub teiste allikate (nt perekond, meedia) mõjuga.

4.5 Kuidas on ajas muutunud väärtusautoriteetide tunnetamine?

Siin näitasid 12 inimese mõtted, et tänapäeval ei peeta enam autoriteediks lihtsalt neid, kes on kõrgel positsioonil või ametikohal. Mitmed vastajad rõhutasid, et autoriteediks peetakse täna pigem neid, kellel on empaatiat, kes on usaldusväärsed ja ausad.

„Hakkasin rohkem hindama neid, kellel oli empaatiat, elukogemust, kindlameelsust, sügavust.“ (M.V.56N). *„Varem põhines autoriteet peamiselt positsioonil või staatustel, nüüd hinnatakse rohkem isikuomadusi nagu ausus, empaatia ja usaldusväärsus.“ (H.T.22M).*

Samuti märgiti, et inimesed mõtlevad rohkem ise ja ei usu enam automaatselt autoriteeti, kui see ei põhine sisul. Korduvalt toodi välja ka sotsiaalmeedia mõju. *„Ma tunnetan, et sotsiaalmeedia ja internet on andnud hääle paljudele erinevatele inimestele, kellest võivad saada autoriteedid ka ilma ametliku positsioonita.“ (G.K.23N).* J.T.20N ja A.M.20N märkisid, et tänu internetile võivad autoriteediks kujuneda ka inimesed väljaspool tavapärast süsteemi, näiteks mõjutajad või tavalised inimesed, kes jagavad oma kogemusi. Ka leiti, et autoriteedid võivad nüüd tulla täiesti erinevatest valdkondadest, isegi ilu- või moevaldkonnast – näiteks H.V.24N ütles: *„Täna peetakse autoriteediks inimesi ka teistel alustel - võib olla ka seetõttu, et on oskusi näiteks ilusat jumestust teha.“*

Samas inimest hinnatakse pigem selle järgi, millised on tema väärtused ja iseloom. Kui varem olid autoriteedid näiteks õpetajad, vaimulikud või riigijuhid, siis nüüd võib autoriteediks saada ka tavaline inimene, näiteks keegi, kes jagab sotsiaalmeedias mõistlikke mõtteid või elab nii, et see kõnetab teisi.

G.K.23N ütles: *„Kui varem olid autoriteedid selgelt piiritletud – näiteks vaimulikud, õpetajad, riigijuhid – siis tänapäeval on see pilt palju mitmekesisem ja killustunum.“* M.S.25N meenutas, et lapsena tundusid kõik täiskasvanud autoriteetidena, aga nüüd hindab ta ainult neid, kellelt saab midagi õppida ja kellega maailmavaated sobivad. K.L.44N toob välja, et noorena mõjutas autoriteedi tunnetust pigem inimese välimus ja positsioon, aga hiljem on oluliseks saanud inimlikkus, ausus ja elukogemus.

Ühise märksõnana saab välja tuua „isiklikud väärtused“. Tänapäeval hinnatakse autoriteete selle järgi, millised inimesed nad on, kas nad on ausad, siirad, hoolivad ja usaldusväärsed. Ametinimetus või vanus ei tee enam kedagi automaatselt autoriteediks. Paljude jaoks on oluline ka see, et nad saaksid inimesega samastuda, et neil oleks midagi ühist.

5. KOKKUVÕTVAD JÄRELDUSED

Vaatamata sellele, et igapäevaselt ei mõelda väärtuste ja autoriteetide kujunemisele, toimuvad igas inimeses väärtuste kujunemisega seotud protsessid jätkuvalt ning pidevalt. Inimene on mõjutatav kogu elu jooksul, kuid nooruses on tema vastuvõtlikkus eriti suur – seda kinnitasid ka teoreetilised alused ja meie läbiviidud uurimus. Arvestades, et vanematel on oma laste kujunemisele väga suur mõju, ei ole üllatav, et vastanutest nii nooremad kui vanemad peavad autoriteetideks just oma vanemaid.

Kuigi autoriteediks kujunemine ei eelda inimese vahetut tundmist, näitavad projekti uurimistulemused, et autoriteediks kujunevad eelkõige need, kellega on isiklikum ja pikaajalisem suhe ning kelle käitumine ja veendumused kattuvad inimese enda väärtustega.

Uurimistulemustest saab järeldada, et lapsevanema, õpetaja või ülemuse autoriteediks pidamine tuleneb sageli nende positsioonist ja mõjuvõimust - seda just eriti nooremate vastanute puhul. See on mõistetav, kuna noorte väärtused ja pädevused on alles välja kujunemas ning nad ei tunne end veel piisavalt enesekindlana. Väärtuste kujunemise seisukohast on väga oluline, millises keskkonnas noor üles kasvab, milliste inimeste mõjuvõimu all on ning kelle väärtusi eeskujuks võtab.

Uurimusest selgus, et vanemate vastajate jaoks on autoriteedid väärtuspõhised, tuginedes vabale valikule ja autoriteedi erinevatele omadustele ehk sisulisele kvaliteedile ning on orienteeritud enesearengule. Kuigi väärtusautoriteediks kujunemisel võib mõjuvõimul ja positsioonil olla oma roll, ei ole need peamised kriteeriumid. Seda kinnitasid nii nooremad kui vanemad vastajad, tuues välja, et autoriteediks kujunemist mõjutavad eelkõige kompetentsus, heatahtlikkus, hoolivus ja eeskujuks olemine. Nooremad vastajad tõid lisaks välja, et nende väärtusautoriteedid on hea enesekehtestamise- ning esinemisoskusega, head kuulajad, eetilised, vastutustundlikud, veenvad ja inspireerivad. Vanemad vastajad hindavad autoriteetides töökust, lihtsust, õiglust, järjekindlust ja pühendumust.

Eeltoodud kirjeldustest tõuseb esile pigem karismaatlise ja teadja autoriteedi tüüp. Samuti võib järeldada, et nooremal generatsioonil on autoriteetide kujunemisel olulisemad isiksuslikud omadused ja mõjujõud, vanemal aga sügavam väärtuste ühtivus ja eeskujulikkus. Mõlemal generatsioonil on välja kujunenud väärtused, mille alusel nad autoriteete hindavad, võimaldades eristada autoriteeti väärtusautoriteedist. Aja möödudes, läbi iseseisvumise ja enesearengu kasvab kriitilisus ja nõudlikkus autoriteedi sisulise

väärtuse osas. Seetõttu traditsiooniliste autoriteetide mõju väheneb, samas kui väärtusautoriteetide tähtsus kasvab - seda kinnitasid ka vanema generatsiooni vastajad. Võttes aluseks, et inimesed soovivad oma väärtusautoriteediga samastuda, võib järeldada, et ka meie intervjuudes osalenud jagavad eelmainitud väärtusi ning toimivad omakorda ise väärtuste kujundajatena.

Kodul ja koolil on noore väärtuste kujunemisel ning sotsiaalsete normide õpetamisel oluline roll ja vastutus. Uurimistulemused näitavad, et õpetajaameti alaväärtustamine, õpetajate ebapädevus ning sotsiaalmeedia mõju noortele on viinud selleni, et õpetajat tajutakse põhikooli- ja gümnaasiumiastmes pigem formaalse kui vaimse autoriteedina.

Arvestades, et antud projekti uurimistulemuste kohaselt kujunevad autoriteedid eelkõige vahetute kontaktide kaudu, saab teha olulise järelduse, et vanemate ja õpetajate mõju ei ole asendunud sotsiaalmeediaga, küll aga pakub see korralikku konkurentsi. Seetõttu peab iga lapsevanem ja õpetaja teadvustama oma rolli noore isiksuse kujundamisel ning suhtuma sellesse kui privilegieeritud võimalusse – ja eelkõige tegema seda vastutustundlikult.

Mõjuvõimu saab käsitleda ka grupikuuluvuse kontekstis, kus autoriteedi mõju, grupisurve, hirm tõrjutuse ees ning vajadus gruppi kuuluda ei lase just nooremaealistel iseseisvalt otsustada ja oma tegelikest väärtustest juhinduda. Selle asemel käitutakse sageli kollektiivsete normide järgi, mis võib viia ka ebaetilise käitumise normaliseerumiseni. Teaduskirjanduses tuuakse grupi survele allumise põhjuseks välja hirm avaliku häbistamise ees, mis on digiajastul eriti aktuaalne. Vanemad vastajad alluvad grupi survele pigem praktilistel kaalutlustel. Kui grupi surve puudub, järgitakse väärtuste konfliktis autoriteetidega enamasti isiklikke väärtusi. Kui inimene ei ole endas aga kindel, siis juhindutakse autoriteedist.

Tänapäeval on traditsiooniliste autoriteetide kõrvale tõusnud sotsiaalmeedia, laiemalt meedia ja popkultuur, mis on kergesti kättesaadav ja lahutamatuks osaks inimeste igapäevaelus. Vastajate hinnangul on meedia isegi suurem väärtuste mõjutaja, kui kool ning õpetajad. Sotsiaalmeedias tarbitavad valikud sõltuvad nii teemade kajastamisest kui isiklikust ja avalikust huvist. Seal esinevad seisukohad võivad viia inimestevahelise polariseerumiseni. Arvatakse, et noorematel kujuneb sotsiaalmeedia mõjul rohkem eeskujusid ning levib fännikultuur. Autoriteetideks saavad sageli need, kes on kogunud suure jälgijaskonna, loonud usaldusväarsuse ja pakuvad kvaliteetset sisu. Vanema

generatsiooni esindajad on ühiskonnas levivate pettuste valguses ettevaatlikumad, tuginedes rohkem isiklikule kogemusele ja sisetundele ning sotsiaalmeedia kaudu neile autoriteete ei kujune.

Vastajad tajusid ka soolist erinevust autoriteetsuse saavutamisel, tõdedes, et meestel on seda lihtsam saavutada, kuna nende puhul eeldatakse vaikimisi vastavust autoriteedi tunnustele, samas kui naistel tuleb seda tõestada. Mõned vanema generatsiooni vastajad tõid esile, et tänapäeval on olukord siiski rohkem võrdsustunud, sest tõekspidamised on muutunud ja kellegi autoriteediks kujunemine ei sõltu enam tema soost.

Käesolev uurimus on avaldanud mõju kõigile uuringu meeskonna liikmetele ja uuringusse kaasatud intervjueeritavatele suunates sügavamalt mõtlema väärtuste ja autoriteetide tähenduse üle ning kutsudes esile eneseanalüüsi. Uurimistulemused näitavad, et inimesed hindavad traditsioonilisi väärtusi ja inimsuhteid. Inimestele on oluline, et sõnad ja teod oleksid kooskõlas. Vaatamata sotsiaalmeedia laialdasele levikule ja lihtsale kättesaadavusele, on kodul ja koolil endiselt keskne roll noorte inimeste väärtuste kujundamisel ning kriitilise mõtlemise arendamisel. Autoetnograafiline analüüs andis uurimusele isikliku ja süvitsi mineva vaatenurga. Osalejate eneserefleksioonidest joonistus välja, et autoriteediks peetakse eelkõige neid, kelle väärtused avalduvad selgelt käitumises, kes on oma põhimõtetes järjekindlad ning kelle eeskuju tekitab usaldust.

6. PROJEKTI TEGEVUSKAVA

Projektis osales 12 tudengit Tallinna Ülikooli bakalaureuse- ja magistriõppes. Esindatud olid sotsiaaltöö (3), eripedagoogika (2), euroopa nüüdiskeeled ja kultuuri (2), organisatsioonikäitumise, õigusteaduse, kehakultuuri, nüüdiskultuuri ja ajaloo erialad.

Projekti liikmete ja juhendajate esmane kohtumine toimus 13.02.2025 Tallinna Ülikoolis. Edasised kohtumised toimusid iganädalaselt, kohtuti nii füüsiliselt, kui zoomi vahendusel. Igal projekti kohtumisel seati grupi liikmete ja juhendajate koostöös projekti eesmärgist lähtuvad ülesanded, määrati täitjad ning täitmise tähtajad. Projekti ülesannete jagamisel, nagu näiteks kohtumise protokollimine, lähtuti võrdse panustamise põhimõttest, samuti toimus erinevate ülesannete täitmine individuaalselt, paaris või väiksemate rühmadena.

Empiirilises uurimisprojektis osalemine andis grupi liikmetele läbi enda ja teiste väärtuste ning autoriteetide maailma vaatamise mõtteainest ja teadmisi ning uurimuse läbiviimise kogemuse. Läbi saadud kogemuse mõisteti iga liikme olulisust talle määratud ülesande täitmisel ja selle mõjust grupitööle ning eesmärgi täitmisele tervikuna.

Tõdeti, et kõigile üheselt ja arusaadavalt sõnastatud ülesanded hõlbustavad nende täitmist ning tagavad projekti eesmärkide täitmise. Saadud kogemus annab tugeva põhja osalemiseks juba järgmises projektis. Järgnevalt antakse tegevuskava tabeli näol üldine ülevaade projekti raames läbiviidud tegevustest.

Tegevused	Tähtaeg	Vastutaja(d)
Eneseanalüüside koostamine ja lisamine juhendajate poolt loodud drive kausta	20.02.2025	Grupi liikmed
Ootused projektile, lisada drive faili	20.02.2025	Grupi liikmed
Luu infovahetuseks messengeri grupp	20.02.2025	Kertu
ELU vahekokkuvõtte nädalale registreerimine	01.03.2025	Kaja
Leida koos paarilisega väärtusautoriteetidega seotud teadusartikkel	20.02.2025	Paarilised
Grupi liikmetel koostada uurimusküsimused: intervjuu kahele persoonile: generatsiooni noorem + vanem, lisada küsimused drive faili	06.03.2025	Hannes, grupi liikmed
Koostada paarilisega artikli resümee ja lisada drive kausta	27.02.2025	Paarilised

Tegevuskava koostamine	20.03.2025 22.05.2025	Kaja
Projekti vahekokkuvõtte koostamine	21.03.2025	Grupi liikmed
Projekti esitluse koostamine	21.03.2025	Hektor, Ingrid, Maarika, Jelizaveta, Kaja
Intervjuu kava/plaani koostamine	17.03.2025	Ingrid
ELU vahekokkuvõtte ankeedi esitamine ELU koordinaatorile (elu@tlu.ee)	21.03.2025	Kaja
ELU vahekokkuvõtte nädala sessioon ruumis A-346	24.03.2025 14.00-16.00	Grupi liikmed
Intervjuude analüüsimise metodoloogiaga tutvumine drive kaustas "Kuidas teha kvalitatiivset sisuanalüüsi"	27.03.2025	Grupi liikmed, T. Kuurme, K. Mets-Alunurm
Intervjuude läbiviimine	Märts 2025	Grupi liikmed
Läbiviidud intervjuule tähendusüksuste lisamine	11.04.2025	Intervjuu läbiviija
Intervjuude sisestamine tähendusüksuste tabelisse	27.04.2025	Intervjuu läbiviija
Juhendaja/üliõpilane registreerib projekti hiljemalt 1. maiks projekti tulemuste esitlemiseks	01.05.2025	Kaja
Koostatud eneseanalüüsi (autoetnograafia) täiendamine intervjuuküsimuste põhjal	08.05.2025	Grupi liikmed
Intervjuuküsimuste jagamine paariliste vahel ja analüüs, intervjuuküsimuse sidumine uurimisküsimusega	08.05.2025	Paarilised
Intervjuuküsimuste analüüsi sidumine uurimisküsimuste ja teoreetilise osaga	19.05.2025	vastavalt 08.05.2025 liikmete jaotusele
Autoetnograafia sidumine uurimisküsimusega	19.05.2025	Grupi liikmed
Projekti aruande struktuur, aruande põhja loomine drive keskkonda, tiitelleht, kasutatud allikate vormindus	22.05.2025, 28.05.2025	Angela, Jelizaveta, Gerit
Projekti aruandes metodoloogia kirjeldamine ja täiendamine vastavalt vahekokkuvõttele	22.05.2025	Hannes
Projekti aruande sissejuhatus	28.05.2025	Maarja, Kaja
Projekti aruande teoreetilise osa koondamine	28.05.2025	Jan, Maarika
Projekti aruande uurimisküsimuste tulemuste koondamine, keeleline toimetamine	28.05.2025	Haldi
Autoetnograafia analüüs ja kokkuvõte	28.05.2025	Kertu, Jelizaveta, Gerit

Projekti aruanne: kommunikatsioon sidusrühmadele	28.05.2025	Hektor, Jelizaveta, Angela
Projekti aruande kokkuvõte	28.05.2024	Ingrid, Kaja
Projekti aruande lõplik vormistus	28.05.2025	Ingrid, grupi liikmed
Projekti portfoolio esitamine juhendajale (sh projekti aruanne; projekti tegevuskava; kommunikatsioon sidusrühmadele; vajadusel lisa)	28.05.2025	Grupi liikmed, Kaja
Projekti esitluse/ettekande koostamine	28.05.2025	Grupi liikmed
Projekti tulemuste esitlemine ettekandega ruumis A-325	02.06.2025 kell 14.00 -16.00	Grupi liikmed

7. KOMMUNIKATSIOON SIDUSRÜHMADELE

Uurimuse tulemuste tutvustamiseks ja laiemaks levitamiseks on planeeritud koostada projekti kokkuvõte, mis saadetakse avaldamiseks Õpetajate Lehele. See võimaldab jõuda paljude haridustöötajateni ja teiste lugejateni. Lisaks on uurimus ELU projekti raames kättesaadav Tallinna Ülikooli tudengitele ja õppejõududele ning teistele huvitatutele.

Nagu ka eelpool öeldud, siis väärtuste ja autoriteetide temaatika on meie igapäevaelu oluline osa, vaatamata sellele, et me seda väga ei teadvusta. Autoriteetidel on otsene seoses ühiskondliku heaolu, demokraatia ja vabadusega. Seega sidusrühmadena saab käsitleda laiemalt ka kõiki inimesi, kellega me saadud teadmisi jagame ja eeskujuks oleme.

8. INDIVIDUAALNE REFLEKSIOON

8.1 KAJA (44.a)

Projektis osalemine andis mulle esmalt hinnalise võimaluse teadvustada väärtuste ja autoriteetide olemust ning mõelda nii ühiskonna liikmena, kui ka lapsevanemana enda rollile ja mõjule, eriti oma laste väärtuste kujunemisel. Seda tingisid ka uurimistulemused, mis näitasid, et paljud vastanud peavad just oma vanemaid autoriteetideks. Tänu sellele olen teadlikum lapsevanem ja pööran rohkem tähelepanu laste väärtuste kujunemisele ja suunamisele.

Samuti andis intervjuu läbiviimine võimaluse süveneda lähedase inimese väärtuste ja autoriteetide maailma ning teda paremini tundma õppida. Rääkides projektis osalemise kogemusest ja arvestades, et ühise kirjaliku töö koostamine on minu arvates väga suur väljakutse ning projektis sattusid koostööd tegema väga erinevad inimesed nii eriala, vanuse, töökogemuse vmt tõttu, siis sujus meie grupitöö väga hästi. Kõik grupi liikmed panustasid ning tulemuseni jõuti läbi hea koostöö.

Soovin ka lisada, et mind on alati inspireerinud inimesed, kes teevad oma tööd hingega. Kindlasti on selliseks inimeseks meie juhendaja emeriitdotsent Tiiu Kuurme, kellele väärtused on südameasjaks.

8.2 HANNES (21.a)

Projekti käigus sain ma nii õppida kui harjutada erilaadseid oskusi. Mina tegelesin peamiselt projekti metodoloogiaga ning juhtisin tiimi logistilisi tegevusi. ELU kaudu oli mul võimalik kogeda kuidas käib tegevuste, ülesannete ja tähtaegade jaotamine suures meeskonnas. Samuti oli oluline andmete kogumine intervjuude ja eneseanalüüside kaudu ning mõlema töötlemine tabelis. Kuigi olen varem gümnaasiumis uurimistööd teinud, oli siiski käesolev projekt kasulik, sest sain harjutada koostööoskust ja kohanemisvõimet ülikoolitasemel.

Kõige raskemad hetked tekkisid harilikult ELU projekti mahu tõttu. Tegu oli ikkagi 6 EAP kursusega ning igal rühmaliikmel olid kas koolitööga, ametikohaga või isikliku eluga seotud tegevused, mis aeg-ajalt tulid ette. Siin ma proovisin olla abiks. Ma järgisin enda ja

teiste liikmete ülesannete tegemist ning kohtumistes osavõttu. Nii oli meil võimalik viisakalt ent kindlalt hoida üksteise panuseid võrdsetena.

Kogu semestri kestel panustasid kõik rühmaliikmed piisavalt hästi, et projekt sujus ja liikus samm-sammult edasi. Kiidan ka juhendajaid nende kasulikke ja abistavate juhiste eest.

8.3 ANGELA (20.a)

Õppisin, kuidas suure rühmaga uurimistööd teha. Kuidas läbi viia intervjuud, mille osas mul puudus varasem kogemus. Saime ühiselt arutada ning otsustada, kuidas toimub tööjaotus. Samuti ka seda, kuidas enda aega nii projekti raames kui ka üldiselt hästi planeerida.

Minu jaoks oli kõige olulisem kogemus uue meeskonnaga koostöö. Igapäevaselt ei ole võimalust luua midagi koos enda jaoks täiesti uute, eri tüüpi huvide ja kogemustega inimestega. Samuti ka see, kuidas luua uurimistööd ning kõiki detaile, mis sellega seostuvad.

Raskusteks võib pidada aja planeerimist ning ühise aja leidmist. Selle kursuse ja materjalide maht oli suurem kui ma esialgu oleksin oodanud ning samuti ka sellesse panustatud aeg. Ülejäänud ainete, praktika ja töö kõrvalt oli see minu jaoks raske nii sisu kui ka aja leidmise poolest. Võitudeks pean grupi liikmete suhtlust, tööjaotamist ja tegusust. Minu arvates toimis grupi jaoks hästi samm sammu haaval projektiga edasiminekuks.

Intervjuu küsimuste puhul kerkis esile mitmeid huvitavaid ideid. Kahjuks jäi nende ideede täpsustus või põhjuslikkus teadmata, sest küsimuse juures puudus lisaküsimus täpsustamiseks oma mõtet. Arvan, et see kirjeldus oleks mitmele vastusele andnud lisa väärtust. Ma tõenäoliselt lisaksin projektile ka mõningad kindlad etapid. See soodustaks olulisema materjali ja ülesannete õigel ajal esitamist ning ka võimalust ühtselt edasi liikuda.

8.4 JELIZAVETA (20.a)

Suurim õppimiskoht oli mulle isiklikult suure rühmaga sisuka projekti tegemine. Koostöö planeerimine, rollide ja ülesannete jagamine ning üksteise toetamine olid väga väärtuslikud

kogemused. Sain aru, kui oluline on hea omavaheline suhtlus ja selged kokkulepped, et projekt edeneks sujuvalt ning kõik liikmed tunneksid end kaasatuna.

Projektist endast lähtudes sain õppida, kuidas viia läbi intervjuu, mis oli minu esimene kogemus. Tagantjärele mõeldes saan aru, et vajadusel võib julgelt paluda intervjuueeritaval täiendada ennast, et saada põhjalikum ja avatum vastus. Kuigi vastused olid konkreetset ja teemakohased, oleks järgnevatele tööetappidele kasuks tulnud pikemad vastused. Samuti olid ka muud projekti etapid mulle õppetundideks, kuidas valmib ja kujuneb analüütiline uurimistöö. Kõige põnevam oli teha analüüsi, kui kõik intervjuud olid läbi viidud. Lugeda ja võrrelda erinevate inimeste arvamusi ühel teemal, võtta neid omavahel kokku ja muuta sidusaks ja ühtseks analüüsiks.

Raskusteks osutusid mõnikord aja planeerimine ja kogu rühma aktiivsuse ühtlustamine, kõikidel on kiire elutempo ja alati ei saanud kõik samas tempos panustada. Samas oli aga suur võit see, kui nägime, et erinevate panustajate töö hakkas ühtseks tervikuks kujunema ning tulemused hakkasid ilmet võtma, mis andis motivatsiooni lõpuni täielikult panustada. Kokkuvõttes leidsid kõik grupiliikmed aega panustamiseks ja tegid äärmiselt head tööd. Õppejõud suunasid ja julgustasid projekti tegemisel.

Tulevikus teeksin võimalusel mõningaid asju teisiti, tuginedes saadud kogemusele. Pööraksin rohkem tähelepanu intervjuudele, iseenda ettevalmistusele, koostaksin täpsemad ja avatumad küsimused ning julgeksin intervjuueeritavat rohkem suunata ja vajadusel paluda vastuseid täiendada. Nii saaks edasise analüüsi jaoks sisukamat materjali. Samuti planeeriksin aega teadlikumalt, arvestades rühmaliikmete erineva tempoga ning püüaksin luua selgema struktuuri, et kogu meeskond liiguks ühtlasemas rütmis. Kasuks võiks tulla näiteks etappide ettevalmistamine ja selle järgi liikumine.

8.5 HEKTOR (22.a)

Lähenesin sellele projektile suure huviga ning üldjoontes sujus kõik hästi. Projekt oli edukas ja tulemustega võib rahule jääda. Meeskonnatöö toimis hästi, eriti meeldis mulle, kuidas tööjaotus ja suhtlus olid läbimõeldud ja selged. Igaühel oli oma roll ning saime omavahel asjad kiirelt ja ladusalt kooskõlastatud. See lõi usaldusliku ja toetava töökeskkonna, kus oli lihtne panustada.

Isiklikult õppisin selle projekti jooksul paremini oma aega planeerima ja aru saama, kui oluline on oma osa õigeks ajaks valmis teha, et kogu meeskond saaks edasi liikuda. Kuigi andsin oma panuse, pean ausalt tunnistama, et mõned tublimad õpilased panustasid rohkem. See pani mind mõtlema, kuidas ma saan tulevikus veel teadlikumalt ja aktiivsemalt oma rolli täita, et koormus oleks meeskonnas võrdsemalt jaotatud.

Kõige olulisemad kogemused olidki seotud meeskonnatööga, õppisin paremini kuulama, vajadusel järele aitama ja oma tegevusi teiste omadega kooskõlastama. Raskuseks oli mõnikord just see, et teised olid juba sammu ees, ja see tekitas tunde, et peaksin rohkem pingutama. Samas oli suur võit see, kui suutsime koos eesmärgid saavutada ja näha, kuidas kõigi töö kokku, andis hea tulemuse.

Tulevikus püüaksin olla algusest peale aktiivsem ja võtta enda peale veidi rohkem vastutust. Samas hindan väga seda, et meie tiimis valitses hea koostöövaim, just see aitas meil projekt edukalt lõpule viia ja andis väärtusliku kogemuse.

8.6 GERIT (23.a)

Projektis osalemine oli minu jaoks mitmekihiline õppimiskogemus, mis avardas nii minu professionaalset silmaringi kui ka eneseteadlikkust. Üks olulisemaid õppetunde oli mõistmine, kui suur roll on väärtustel ja autoriteetidel inimese maailmapildi kujundamisel, nii isiklikul kui ka ühiskondlikul tasandil. See pani mind sügavamalt mõtlema ka enda väärtuste kujunemisprotsessi ja nende edasiandmise üle. Intervjuu läbiviimine oli üks tähendusrikkamaid kogemusi kogu projekti vältel. See andis mulle võimaluse süveneda teise inimese sisemaailma ning paremini mõista tema eluvaateid, hoiakuid ja valikuid. Intervjuu läbiviimine nõudis süvenemist, empaatiat ja oskust kuulata hinnanguid andmata. Selline kogemus aitas mul paremini mõista ka inimeste erinevusi ning väärtustada nende mitmekesisust.

Suurimad raskused ilmnesisid ühise kirjaliku töö koostamise käigus. Erineva tausta, kogemuste ja tööstiiliga inimeste vahel ühise keele leidmine ja ülesannete võrdne jaotamine nõudis alguses palju arutelusid ja kohanemist. Meie grupis valitses vastastikune austus, avatus ja valmidus kompromissideks. Erinevused, mis alguses võisid tunduda väljakutsena, muutusid protsessi käigus väärtuslikuks tugevuseks, mis rikastas lõpptulemust.

Kui peaksin tulevikus sarnases projektis osalema, siis pööraksin kindlasti rohkem tähelepanu töö algusetapile, täpsemale rollijaotusele, ootuste selgitamisele ja ajakava kokkuleppimisele. Selgus juba varases faasis aitab ennetada arusaamatusi ja loob tugevama aluse tulemuslikule koostööle. Projekt oli suurepärane võimalus enesearenguks. See õpetas mulle kannatlikkust, avatud suhtlemist, koostööoskust ja sügavamat mõistmist nii enda kui ka teiste väärtuste osas. Sain kinnitust, kui oluline on kuulata, märgata ja austada erinevaid vaatenurki.

8.7 HALDI (24.a)

Projekti sisu, algteema ja idee olid minu jaoks algusest peale väga põnevad. Siiski tunnen, et sisu osas jäi projekt minu jaoks väga üldiseks. ELU eesmärgiks on anda noortele projekti tegemise kogemust, seega palju on formaalsusi, mis minu hinnangul takistavad sügavuti sisuga tegeleda, lihtsalt aega ega energiat ei ole kõigeaks. Lisaks - olles bakalaureuse astmes juba ELU projekti läbinud, tekkis küsimus, et miks seda magistris uuesti teha? Või kui teha, siis võiks olla ka ülejäänud rühmakaaslased magistrandid, et stardipositsioon oleks võrdsem. Magistriastmes on huvialad nii palju spetsiifilisemad, et oleks soovinud ka projektis rohkem mulle huvi pakkuva teemaga tegeleda, kuid see ei olnud rühma perspektiivist mõistlik. Nautisin projekti käigus läbitud teaduskirjandust, mis kindlasti avardas minu mõtlemist autoriteedist ja autoriteetsusest. Lisaks meeldis mulle intervjuerida ning mõte sellest, et tänu sellele projektile panime mitmeid inimesi mõtlema teemadest, millele nad muidu ei mõtleks. Igatahes kokkuvõtteks kiitus rühmakaaslastele ja juhendajatele, et nii suures rühmas ja üsnagi suure töömahuga sai kõik hästi (ja üllatavalt kirglikult ja entusiastlikult) tehtud.

8.8 MAARJA (25.a)

Projekti käigus õppisin laiendama oma arusaama autoriteetsuse teemadel. Tegemist on teemaga, mis varasemalt pole mu mõtetes palju olnud. Huvitav oli näha, kuidas aja möödudes on erinevate vanusegruppide arvamused muutunud seoses sellega, keda peetakse autoriteetseks.

Minu jaoks oli esmakordne kogemus koostada kvalitatiivset analüüsi ning kedagi intervjuerida. Sain aru, et mulle üpris meeldib sellist viisi analüüs. Põnev oli lugeda

erinevates generatsioonides olevate inimeste seisukohti ning näha, mis kattub ning mis mitte.

Raskeks osutuks peamiselt mu jaoks ajaga arvestamine, näiteks kohtumistele jõudmine ning üritada neid tasakaalustada oma eraeluga. Võitudena loeksin ma meeldivat meeskonda, kellega koos sai töö kirjutatud ning nende arukaid tähelepanekuid ning arvamusi kuulda. Ütleksin, et suures pildis, mõningatest takistustest hoolimata, sai töö siiski hästi tehtud. Tooksin välja ka meie tublid juhendajad, kes erinevate teadmistega aitasid meid, et me oleksime õigel teel kõige teoreetilise ja teemakohasusega.

8.9 JAN (25.a)

Kõige kasulikumaks osutus projektis osalemine eelkõige mõtlemisvõime arendamiseks autoriteetsuse teemal. Kirjandusega tutvumise järel tean nüüd milliseid autoriteetsuse vorme on ajaloos esinenud ning kuidas autoriteetsust eri aegadel tajutud. Samuti sain mõtteainest isikliku vabaduse ning autoriteetsuse suhetest. Mis puudutab projekti peateemat, ehk meie aja väärtusautoriteete, siis teiste projekti liikmete intervjuude lugemise järel on mul, (tõsi küll, pigem väikese valimi põhjal,) selgem ettekujutus sellest, kuidas autoriteetsust tänapäeval mõistetakse.

Projektis osalemise käigus õppisin lisaks põhiteemale – autoriteetsusele, ka sotsiaalteaduslike uurimismeetodite rakendamist. Varasemalt puudus mul näiteks sotsioloogilise intervjuu läbiviimise kogemus ning ka analüüsi osa lähenemisviis erines oluliselt minu õpitava eriala kirjutamisviisist.

Lisaks oli uudseks kogemuseks meeskonnatöö vormis teadusliku uurimuse kirjutamine. Sellise töökorralduse puhul on kindlasti edasiviivaks osaks pidev arutelu uurimuse põhiküsimuste aga samas ka tehnilisemate küsimuste ümber. Põnev oli jälgida, et autoriteetsust uurivas 12-liikmelises uurimismeeskonnas kujunesid rühmasisesed autoriteedid, kelle sisulisel juhtimisel projekt suuresti ka valmis.

Raskusteks kujunesid võibolla administratiivsed küsimused ning ülesannete rollide jaotamine, mis nõudsid uurijatelt eeldatavast rohkem aega ning energiat. Seda suuremad olid teistpidi võidud, kui mitme-liikmeline meeskond suutis ühes rütmis töötada ning oma funktsioone täita.

Usun, et antud projekti formaat ning uurimismetoodika olid kõike arvestades optimaalsed. Suurema üldistatuse tagamiseks sooviksin loomulikult intervjueeritavate arvu suurendada. Laiem ning diferentseeritum valim aitaks kaasa veel paljudele uutele ja huvitavatele uurimisküsimustele vastamisel.

8.10 KERTU (33.a)

ELU projektis osalemine oli minu jaoks esmakordne kogemus. Kuna oleme ise seotud küllaltki erinevate valdkondadega, siis see andis huvitava vaate sellesse, kuidas erineva taustaga inimesed mõistavad autoriteetide teemat. Samuti avardas pilt ka sel teemal, kuidas erinevad generatsioonid tajuvad väärtusautoriteete ning milliseid omadusi oluliseks peetakse. Ka oma erialaga seondvalt organisatsioonikäitumise vaatest sain mõtteid, mida inimesed peavad olulisteks omadusteks autoriteetide puhul.

Lisaks sügavamatele teadmistele väärtusautoriteetide teemal sain kindlasti töö koostamise käigus väärtuslikke kogemusi, kuidas töötada meeskonnas ja 12-liikmelise tiimiga kokku panna mahukas uurimistöö. Intervjueri rollis olemine oli huvitav ning esmakordne kogemus, mis andis mõtteainet, kuidas seda vajadusel tulevikus veelgi edukamalt sooritada. Hilisem allikate, intervjuude ning autoetnograafiate läbitöötamine arendas kindlasti analüüsimise oskust.

Pisut raskust valmistas enda jaoks ühistel kohtumistel osalemine, kuna aega tuli klapidada nii projekti kohtumiste kui ka eriala loengute vahel. Kuid palju abi oli iga kohtumise kohta koostatud memodest ning ka grupikaaslaste toetusest. Nagu igas suuremas ettevõtmises, tuleb alati ette väikseid takistusi või takerdumisi, kuid kokkuvõttes meie meeskond omas ühist eesmärki ning iga liige aitas kaasa töö valmimisele. Pean meie suureks plussiks ka seda, et ülesannete jagamine ei valmistanud suurt raskust, kõik olid valmis panustama.

Kindlasti meie kõigi väga suureks võiduks pean meeskonnatööd ja edukalt ühise eesmärgi täitmist valminud uurimistöö näol. Samuti olid meil toetavad juhendajad, kes igal sammul olid abiks oma nõu, teadmiste ja jõuga.

8.11 INGRID (46.a)

Projekt “Meie aja väärtusautoriteedid” oli minu jaoks uudne kogemus. Meie 12-liikmeline rühm koosnes väga erinevatest inimestest nii vanuse kui ka eriala poolest, ja nii suures grupis töötamine oli mulle esmakordne. Mul on hea meel, et meie seas oli mitmeid aktiivseid süvitsi mõtlejaid, kes andsid tööprotsessile hoogu. Üks grupiliige kujunes lausa entusiastlikuks eestvedajaks, kelle täpsustavad küsimused juhendajatele hoidsid meid õigel teel.

Intervjuu läbiviimine oli minu jaoks esmakordne ja tundus põnev. Soovisin intervjuuerida inimest, keda pean tõeliseks autoriteediks – esmalt mõtlesin oma lapse algklasside õpetaja peale, kuid kahjuks ei õnnestunud temaga kontakti saada. Seejärel pöördusin endise kolleegi poole, kes on silmapaistev ja isikupärane programmijuht. Temaga tuli korduvalt suhelda ja intervjuu tingimusi täpsustada. Lõpuks jäi ta nõusse, kui põhjendasin, miks just tema.

Intervjuu stenogrammi lugemine oli üpris naljakas, seal kordusid mõttepauside ajal sageli samad fraasid ja esines kõnekeelele tüüpilist “nagutamist”. Kuna teksti ei tohtinud muuta, jäi osa sellest kõnekeelseks või katkendlikuks, mistõttu võis mõni koht jääda uuele lugejale arusaamatuks.

Kõige keerulisem ülesanne oli minu jaoks uurimisküsimuse analüüsi koostamine - ei mõistnud, kuidas täpselt seda vormistada. Kui leidsin juhendi, ei sobinud see tegelikult lõplikuks vormistuseks. Pealkirjade sobitamine oli samuti keeruline. Kui suutsin fookuse kitsendada konkreetsele uurimisküsimusele, leidsin lõpuks sobivamad pealkirjad. Korduv ümbertegemine võttis tohutult aega ja oli kurnav. Edaspidi pööraksin rohkem tähelepanu esialgse struktuuri selgusele ning küsiksin kiiremini nõu, et vältida liigset ajakulu ja ekslemist.

Olen väga rahul, et sain selles uurimuses kaasa lüüa, antud teema oli mind pikalt inspireerinud. Kui selle teema ELU projektide hulgast leidsin, tekkis minus kohe suur õhin. Nüüd, mil uurimus on põhjalikult analüüsitud, tunnen, et olen saanud sügavama arusaama nii enda kui ka teiste vaadetest, see on aidanud mul näha teemat laiemast perspektiivist. Autoriteediks saab see, kes jääb iseendaks ka ootamatutes elukeeristes. Selle aluseks on oskus olla kohal ja aus eelkõige iseenda vastu.

8.12 MAARIKA (56.a)

Projektiga liitumisel oli minu jaoks oluline, et teema mind isiklikult kõnetaks – see motiveeris panustama ning hoidis huvi kogu protsessi vältel. Oli väga põnev süvitsi uurida teemat, millel on ka ühiskondlikult suur tähendus.

Kõige rohkem õppisin selle projekti käigus kvalitatiivse uuringu läbiviimist – alustades intervjuude planeerimisest ja läbiviimisest kuni analüüsi ja tähendusüksuste sõnastamiseni. Kuna mul puudus varasem kokkupuude selle meetodikaga, siis oli see minu jaoks uus ja arendav kogemus. Eriti õpetlikuks osutus töö mahuka uurimismaterjaliga: kriitiline vaatlus, tähenduslikkuse eristamine ja põhipunktide esiletoomine nõudis palju keskendumist ja meetodilist mõtlemist.

Suurimaks raskuseks osutus ajaplaneerimine. Ööpäevas on siiski vaid 24 tundi ja see aeg tuli jagada täiskohaga töö, teiste õpingute, eksamite, pere ja ühiskondlike kohustuste vahel. Vaatamata sellele olid projekti suurimateks võitudeks kindlasti tiimitöö sujumine ja projekti lõppviimistlemine. Tänu toetavatele juhendajatele ja heale koostööle grupiliikmetega suutsime keerulistest hetkedest läbi tulla ning jõuda tugeva lõpptulemuseni.

Tagantjärele mõeldes teeksin tulevikus teisiti enda ajakava koostamist – varasem planeerimine ja selgemate vaheetappide seadmine oleks aidanud koormust paremini jaotada. Samas andis see intensiivne periood mulle olulise kogemuse ajajuhtimises ja meeskonnatöös, mida saan ka edaspidi rakendada.

KASUTATUD ALLIKAD

- Adams, T.E., Ellis, C., & Jones, S.H. (2017). Autoethnography. In J. Matthes, C.S. Davis & R.F. Potter (Eds.), *The International Encyclopedia of Communication Research Methods* (pp. 1-11). John Wiley & Sons, Inc. DOI: <https://doi.org/10.1002/9781118901731.iecrm0011>
- Born, V. D. L., & Vasbø, K. B. (2025). “Doing authority”: Stories of parental authority across three generations. *Journal of Marriage and Family*, 87(1), 114–133. DOI: <https://doi-org.ezproxy.tlu.ee/10.1111/jomf.13028>
- Brooks, H. Z., & Porter, M. A. (2019). *A Model for the Influence of Media on the Ideology of Content in Online Social Networks*. *Phys. Rev. Research* 2, 023041 (2020). DOI: <https://doi-org.ezproxy.tlu.ee/10.1103/PhysRevResearch.2.023041>
- Carraro, V., Conzelmann, T., & Jongen, H. (2019). *Fears of peers? Explaining peer and public shaming in global governance*. *Cooperation and Conflict*, 54(3), 335–355. <https://www-jstor-org.ezproxy.tlu.ee/stable/48596806>
- Fattori, F., Curly, S., Jörchel, A. C., Pozzi, M., Mihalits, D., & Alfieri, S. (2015). Authority Relationship From a Societal Perspective: Social Representations of Obedience and Disobedience in Austrian Young Adults. *Europe’s Journal of Psychology*, 11(2). DOI: <https://doi-org.ezproxy.tlu.ee/10.5964/ejop.v11i2.883>
- Foad, C., Maio, G. R., & Hanel, P. H. P. (2021). Do people change their values over time? Perceived versus actual changes in personal values. *Journal of Personality*, 89(2), 279–294. DOI: <https://doi.org/10.1111/jopy.12608>
- Hellmer, K., Stenberg, G., & Fawcett, C. (2022). How Does Preschoolers’ Conformity Relate to Parental Style, Anonymous Sharing, and Obedience?. *International Journal of Developmental Science*, 15(3-4), 49-59. DOI: <https://doi.org/10.3233/DEV-210313>
- Howson, A. (2021). Types of Authority. *Salem Press Encyclopedia*. research.ebsco.com/linkprocessor/plink?id=1a2ef37b-a2a2-3de1-a05c-c6fb0861e930
- Inglehart, R., & Welzel, C. (2005). *Modernization, Cultural Change, and Democracy: The Human Development Sequence*. Cambridge University Press.
- Knoll, L. J., Leung, J. T., Foulkes, L., & Blakemore, S.-J. (2017). *Age-related differences in social influence on risk perception depend on the direction of influence*. *Journal of Adolescence*, 60, 53–63, DOI: <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2017.07.002>

- Knoll, L. J., Magis-Weinberg, L., Speekenbrink, M., & Blakemore, S.-J. (2015). Social Influence on Risk Perception During Adolescence. *Psychological Science*, 26(5), 583–592. <http://www.jstor.org.ezproxy.tlu.ee/stable/24544008>
- Krieger, L. (1977). The Idea of Authority in the West. *The American Historical Review*, 82(2), 249-270. DOI: <https://doi.org/10.2307/1849948>
- Kuurme, T. (2025). Elu 2025. Väärtus Autoriteedid. Õppematerjal (lk 1, 3, 5, 7-8). Tallinna Ülikool.
- Meyer, M. (2021). Putting the onus on authority: A review of obedient behavior and why we should move on. *New Ideas in Psychology*, 60. DOI: <https://doi-org.ezproxy.tlu.ee/10.1016/j.newideapsych.2020.100831>
- Sagiv, L., Schwartz, S. H. (2022). Personal Values Across Cultures. *Annual Review of Psychology*, 73, 517-546. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-020821-125100>
- Smith, D. N. (2013). Charisma disenchanted: Max Weber and his critics. *Social theories of history and histories of social theory*, 31, 3-74. DOI: [https://doi.org/10.1108/S0278-1204\(2013\)0000031001](https://doi.org/10.1108/S0278-1204(2013)0000031001)
- Thornberg, R. (2008). *The lack of professional knowledge in values education*. *Teaching and Teacher Education*. 24 (7) 1791-1798. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tate.2008.04.004>
- Vooglaid Ü. (2019) “Elanikust kodanikuks” 11.peatükk/Juhtimine (27.02.2025)
- Weber, M. (1947). *The Theory of Social and Economic Organization* (T. Parsons, Trans.). Oxford University Press. (Originaalteos avaldatud 1922)

LISAD

Lisa 1. Intervjuuküsimuste loetelu

1. Mis seostub Teile sõnadega autoriteetsus ja väärtused? Mis neid omavahel seob?
2. Millised isikuomadused on autoriteedil? Mis teeb autoriteedist väärtusautoriteedi?
3. Kas Teil on autoriteete? Kas tajute, et olete ka ise kellelegi autoriteediks?
4. Kas ja kuidas on ajas muutunud see, kuidas Teie autoriteete näete?
5. Kas inimesed vajavad autoriteete? Kas autoriteet võib mõjuda positiivselt / negatiivselt?
6. Millisel määral inimesed järgivad autoriteetide poolt esindatud väärtusi ka siis, kui need lähevad vastuollu isiklike veendumustega?
7. Kas te kasutate sotsiaalmeediat? Kuidas mõjutab sotsiaalmeedia autoriteetide tekkimist? Kas see mõjutab väärtuste kujunemist?
8. Milline on popkultuuri mõju autoriteetide kujunemisel?
9. Kas naistel ja meestel on autoriteetsuse saavutamisel erinevusi? Milliseid?
10. Kas leiate, et erinevad põlvkonnad tunnevad erinevust selles, keda peetakse autoriteediks? Kuidas või milles see erinevus väljendub?
11. Millist rolli mängivad koolid ja ülikoolid autoriteetide kujunemisel?
12. Kuidas võib mõjutada grupi surve inimese allumist autoriteedi (nt kambaliider, ülemus) korraldustele?
13. Kuidas saavad organisatsioonid (koolid, töökohad jne.) oma struktuuri ja kultuuri kohandada nii, et ei tekiks ebasoovitavat alluvuskäitumist?
14. Kuidas väärtusautoriteetide esiletõus vähendab sõnavabadust (st. eksisteerivad tugevad seisukohad)?
15. Mida soovite kokkuvõtteks veel lisada?